Мы бідны, уж з діда, прадіда,
То духом хоц будме богаты!
І чести не даіме здоптати,
А віры не зломит нам біда!
(Русенко)

ISSN 1508-5104

DWUMIESIĘCZNIK

СТОВАРИШЬІНЯ ЛЕМКІВ

STOWARZYSZENIE ŁEMKÓW

LEMKO ASSOCIATION

Бесіда

ДВОМІСЯЧНИК ✸ Рік XXI, Нр 6 (111) ЛИСТОПАД – ГРУДЕНЬ 2009 ✡ КРЕНИЦЯ – ЛІГНИЦЯ

Веселых Свят і щесливого Нового – 2010 – Рока!

Бесіда

Часопис Головного Заряду Стоваришыня Лемків

выходит од 1989 рока

посвячений збережыню історыі, культуры і языка Лемків

інформуючий о жытю нашой і братніх нам суспільности

плекаючий вірні надіі прадідів і вітців

В *Бесіді* почуєш смак рідного слова, такого, як передати го треба твоім дітям і внукам

Буд спілучастником і спілтворцьом *Бесіды*, бесідуй з *Бесідом*

Бесідуй, рад, гвар, повідай! Товды ЛЕМ будеш собом І шанувати Тя будут Люде

Чытай Бесіду Внуку і Діду!

Сперли ся ансамблі при Домі Культуры, де уставлено велику сцену, пред котром зобрала ся численна публика, яка горячым аплявзом привитала артистів, а найбарже одчуло ся тото што до нашых Лемків, якы пришли преці – было, не было – зо заграниці. На сприятливу атмосферу зложыло ся і погідне, синє небо та розсьвічене весело сонечко.

Меланія Хомяк, *Руснакы сьпівают під Пьєнінами*, с. 7

Фільм вірно зображує жытя на маленькым русиньскым селі (196 жытелів) близко польскых границ, де жыют векшыном старшы люде. Адже за пят років священник в Осадным поховал 50 люди а покрестил лем двоє діти. Обоє представителі села роздумують в фільмі наголос, што і як бы мали зробити, жебы до села притягнути туристів.

Анна Кузмякова, *Фільм „Осадне" – русиньска бомба до сьвіта*, с. 9

По выступлінях творців слова вывязала ся барз ожывлена дискусия на тему бытности Антонича в лемківскым творчым сьвіті. Дискутанты поділили ся (адже інакше не было бы дискусиі), выступили з єдной страны як advocatus Dei, з другой як advocatus diaboli. Вшытко вшак-вшелеяко скінчыло ся по людскы, то є – хеппіендом на хосен Антонича і лемківскости (тіж).

Петро Трохановскій, *XVII Лемківска Творча Осін – Антоничови*, с. 14

Не вшытко і не вшыткых повело ся знищыти. Здорове ядро народу претримало вшыткы противности і на ново оджыло і зміцнило ся. Вышли тіж на верхы чорны плямы і нечысты інтенциі, якыма керували ся нищытелі нашого народу, але днес скутків іх звыродніlой діяльности неє кому направити, неє на то призволіня, лем дає ся вычути молчачу акцептацию пополненых старых тяжкых гріхів.

Лука Сук, *Чмель. Ту останеме на долгы рокы*, с. 20

Хоц Антонич не был незнаний Лемкам, хоц в вельократній формі остал серед Гір, істніє і прикликуваний єст на ріжны способы, то одданя його поетычного мікрокосмосу языком лемківскої землі є формом увіковічніня Антонича серед зеленых Бескыдів на найбарже тырвалий і натуральний спосіб. (...) Неповторне совпадіня чловечго ґенія з ґенійом природы за справом сесой публикациі стане ся зас естетычным, духовым, достоменным пережытьом новых чытатели (...).

Олена Дуць-Файфер, *Транс – Антонич, або як переводити Лемка на лемківскій*, с. 24

На передній стороні окладинкы: *Лемківска хыжа в Лоси*, фото: Петро Басалыґа.

На задній стороні окладинкы: *Церков Св. Апостола і Євангелисты Лукы в Ліщынах*, фото: Петро Басалыґа.

Новины, не новины – не лем з Лемковины

♦ 4-6 вересня в Ґорлицях проходили празднуваня памяти Священномученика Максима. Того рока збогатили ся они (4. вересня) – при участи Єпископа Паісия а тіж ґорлицкых власти – чытаньом акафиста Священномученикови на місци Його убийства

♦ 6 вересня в Стебнику, рідным селі Андрия Савкы одкрыто пропамятну таблицю – в 390. річницю народжыня того, єдного з найвыдатнійшых лемківскых збійників. Редактор „Бесіды" має з той причыны велику стисфакцию, понеже подал делеґациі Стебничан основны джерела з жытя А. Савкы і был прошений на гонорового гостя церемоніі.

♦ 9 вересня в Нотарийным Бьюрі в Ґорлицях сфіналізувано долголіні стараня вернути на власніст реальніст Руской Бурсы. Однісний документ підписал з нашой стороны Ведучий Стоваришыня „Руска Бурса" в Ґорлицях Богдан Ґамбаль. О тій важній подіі писано на горячо і шыроко в попереднім номері „Бесіды".

♦ 9 вересня в Ужгороді мала місце конференция на тему: *90-літя Сан-Жерменского трактату 10.09.1919 р. і його значыня для формуваня русиньской нациі і державности.*

♦ 10 вересня в Державным Театрі в Кошыцях одбыл ся медженародний екуменічний концерт пятьох спільнот – православной, грекокатолицкой, римокатолицкой, євангелицкой та жыдівской. Ранґу концерту высоко двигнули поздоровліня пересланы через Вселеньского Патриярха Вартоломія І і Папу Венедикта XVI.

♦ 13 вересня Кружок Стоваришыня Лемків в Ліґници орґанізувал наступну зо стріч, якы посвячаны сут важным людям або подіям з жытя нашого народу. Тоту, 14-ту уж стрічу дедикувано памяти Священномученика Максима.

♦ 19 вересня в Спишскій Старій Веси орґанізувано Фестиваль Русиньской Культуры Словацко-Польского Погранича. На фестивалю выступили лемківскы ансамблі Ручай і Веретено (шырше на стор. 7)

♦ 20 вересня в Розділю святкувано 25-літя ерыґуваня місцевой Православной Парафіі п.п. Рождества Пресвятой Богородиці. Літурґію возглавили Архієпископ Адам і Єпископ Паісий. В дальшій части свята обізрити мож было інтересуючы выставы, выслухати артистычного проґраму.

♦ 24 вересня в Музею Русиньской Культуры в Пряшові одбыл ся месдженародний семінар на тему: *Юлий Ставровскій-Попрадов – аналіза жытя і творчости,* орґанізуваний для вшануваня 110. річниці смерти поеты.

♦ 26 вересня члены Стоваришыня "Руска Бурса" в Ґорлицях зорґанізували розпочатя шкільного рока для діти і молодежы, котры вчат ся лемківского языка. Школярску імпрезу получено з одзначыньом Европского Дня Языків (чытай тіж в колоні „З доступной пресы").

♦ 26-27 вересня в Пшемкові орґанізувано X Нижньошлескє Свято Меду і Вина. Імпрезу прикрасили своіма выступами нашы чудовы ансамблі – ліґницка „Кычера" і пшемківска „Ластівочка".

♦ 3 жолтня в Рускым Керестурі одбыло ся другє по X. Сьвітовым Конґресі Русинів засіданя Сьвітовой Рады Русинів. В засідаюню взял тіж участ Ведучий Стоваришыня Лемків Андрий Копча.

♦ 11 жолтня Молодіжний Хор Перемышльско-Новосандецкой Єпархіі „Ірмос" выступил на І Розточаньскым Медженародным Фестивали Паралітурґічных Пісень в Білґораю. Новий фестиваль одбыват ся під гоноровым патронатом Архієпископа Любліньско-Холмского Авеля.

♦ 10-11 жолтня в Рускым Керестурі проходил 48. річник найбарже престіжового фестивалю войводинскых Руснаків *Червена Ружа.* Окрем оцінюваных нагородами змагань – выграных через дует Івана Пейович і Оксана Рамач – поза конкурсом выступило вельо ансамблів, тіж діточых та індивідуальных выконавців.

♦ 14 жолтня в кілкох „жывых" іщы селах Лемковины – Білянці, Боднарці, Волівци, Ганчові, Ждыни, Рыхвалді, Команчы та на Святій Горі Явір, празднувано кєрмеш Покровы Пресвятой Богородиці.

♦ 17 жолтня на велькій сцені Театру Й. Заборского в Пряшові мал місце ґальовий концерт завершуючий 8. річник найвекшого і напопулярнійшого проєкту Русиньской Оброды *Сьпівы мойого роду.*

♦ 17-18 жолтня в Новици (Осередок Братства Грекокатолицкой Молодежы „Сарепта") і Ґорлицях (Двір Карвациянів) Стоваришыня Лемків і Стоваришыня Руска Бурса орґанізували XVII Лемківску Творчу Осін. Посвячено ю памяти – в 100. річницю народжыня – Б.І. Антонича (шырше на с. 14).

♦ 19-25 жолтня (з прелюдийом 16.X.) в Варшаві-Урсусі одбыл ся XVIII Медженародний Фестиваль Етнічных і Народных Меншын *Спільнота в Культурі.* Лемківскы акценты проявили ся в речіталю Юліі Дошны і в выставі фотоґрафіі *Лемківскій фотоптікон – церкви* Семана Барны.

Piękny gest prawosławnych

– Ikona Matki Boskiej Częstochowskiej łączy prawoslawnych i katolików, łączy Polaków i Rosjan – podkreślił wczoraj w Warszawie archmandryta Arkadij, przełożony klasztoru w Niło-Stołobieńsku, oddalonym o dziewięć kilometrów od Ostaszkowa.(...)

Wczoraj wieczorem w Częstochowie, już po zamknięciu tego wydania, prawosławni mnisi mieli odebrać kopię obrazu Czarnej Madonny, którą umieszczą w specjalnie budowanej kaplicy. W klasztorze, zabranym przez bolszewików, NKWD więziło ponad 8 tys. polskich oficerów, zamordowanych potem w Twerze i pochowanych w Miednoje. Teraz przed Czarną Madonną mnisi będą modlić się za ofiary.

– Trudno przecenić ten piękny gest – mówił bp (Stanisław) Budzik (sekretarz episkopatu – Red. „Besida").

Delegacja mnichów nie ma wysokiej rangi, ale przyjechali do Polski za zgodą najwyższych władz Cerkwi rosyjskiej. (...)

– Przeniesienie kopii Czarnej Madonny do Ostaszkowa może przynieść wiecej dobrego dla pojednania niż działania polityków – zauważył protojerej Mikołaj. (e.cz., *Rzeczpospolita*, 25.09.2009)

Europejski Dzień Języków w bursie

(...) Zjechali w tym dniu uczniowie ze szkół, w których jest prowadzona nauka języka łemkowskiego. Przyjechał też Paweł, uczeń II klasy Szkoły Podstawowej w Hańczowej – potomek Piotra Fecicy, nauczyciela, prawnika, który również jako uczeń we wrześniu 1932 roku rozpoczynał naukę w Neoklasycznym Gimnazjum w Gorlicach. Więc wiózł małego Łemka furmanką starszy brat Michał z Hańczowej do Gorlic. Jak po latach wspominał Piotr Fecica: „był to najszczęśliwszy dzień w moim życiu". Jako dziecko z niebogatej łemkowskiej rodziny kwalifikował się podczas trwania nauki do mieszkania w internacie – bursie przy ulicy Sienkiewicza. Maturę zdał w 1938 roku, i po wojnie ukończył prawo na Uniwersytecie Jagiellońskim. Pracował zawodowo, ale też pomagał wielu ludziom. Łemkom również, kiedy po 1957 roku pozwolono nam wrócić w ojczyste strony.

Takie refleksje nasunęły mi się w Europejski Dzień Języków, kiedy dzieci biegały po podwórku bursy, kopiąc piłkę, pokrzykując na siebie po łemkowsku, podobnie jak uczniowie w 1932 roku, tylko inaczej ubrani, ale tak samo beztroscy i weseli. W ogrodzie pod starymi jabłoniami, które zapewne pamiętają przedwojenne czasy bursy. Teraźniejszość spotkała się z historią.

Przyjemne to uczucie, kiedy przed oczami prezentują się miejsca, budowle, wydarzenia, jakie były przed nami i będą po nas.

Dzieci i młodzież łemkowska świętowała Europejski Dzień Języków, biorąc udział w konkursach z języka łemkowskiego, sportowych i rysunkowych. Wśród młodych artystów zapanowała moda na kolorowe malowanie, jak u Nikifora – Epifaniusza Drowniaka. Łemkowskiego malarza światowej sławy.

Malowały dzieci obrazki, ale nie tak całkiem podobne do tych z albumów Nikifora jaki krążył z propozycją do oglądania.(...) Były jesienne panny fruwające, ludzie chodzący po wodzie albo stąpający po ziemi, nie depcząc trawy. Na obrazku Adama z Koniecznej czarno-biały koń „czyszczony" ołówkiem węglowym – tak pewnie jak to robił dziadek dbając o tego przyjaciela człowieka. Koń Adama dał się podejść i okiełznać. Na innym obrazku – koty otoczone serduszkami kolorowymi. Troska o zwierzęta. Domy murowane, jeden z pochylonym kominem – to pewnie moderna architektura. Małe drewniane cerkiewki, chyżki z zahorydką (ogród), otulone płotem, a w środku kwiatki (...).

Po zakończeniu malowania jury musiało ocenić dzieła. Wszystkie były piękne. Pan radny z gminy Uście Gorlickie był całkiem bezradny w tej dziedzinie. Jako członek jury, musiał „podpierać" się fachowymi spostrzeżeniami córeczki Oli, która zauważała na obrazkach brak perspektywy – takiej jaka jest u Nikifora. Różni ludzie mają różne upodobania. Jednym podoba się galopujący koń. Inni abstrakcję próbują odczytać. Trzeba czasu, żeby zrozumieć twórcę, podobnie jak Nikifor długo czekał na uznanie swoich prac.

Dzieci uczą się łemkowskiego, zwiedzają skansen – Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej. I tym razem serdecznie zapraszał obecny na uroczystości dyrektor tego ośrodka - Bogdan Gocz.

Mowa ojca, matki – to serca mowa, inne – to głowy mowy.

W zależności od zdolności musimy uczyć się jak najwięcej języków – apelowali młodzi Łemkowie, którzy ukończyli już swoją edukację na różnych uczelniach, językowych również. Absolwentka AGH, będąc na zagranicznych praktykach ze studentami z różnych stron świata, „posmakowała" również chińskiego czy japońskiego. Młoda inteligencja łemkowska, często już z tytułami doktorów, pomaga nauczycielom, często tym, którzy wcześniej ich uczyli, przekazywać te wartości nauki języków, jak również inne – harmonijne współżycie z innymi, bez względu na pochodzenie, kolor skóry, język, religię. Należy uczyć się kultury całego świata, ale wracać zawsze do swojego Domu. (Melania Chomiak, *Gazeta Krakowska / Gorlicka*, ... października 2009)

Kraj schyłku i melancholii

(...) Słychać przeciągły gwizd i owce zawracają. Biegną w dół zbocza, ku rzece i drodze. Stoją przy niej kamienne kapliczki. Przypominają, że Wołowiec był kiedyś wielką łemkowską wsią.

– Dziadek mojego sąsiada chodził pracować na Węgry – mówi Andrzej Stasiuk. – Brał kosę na ramię i wędrował przez Karpaty aż pod Budapeszt. Kawał drogi, ale się opłacało. Sianokosy zaczynały się tam już w czerwcu. Legenda jest taka, że trzeba było pić palinkę i jeść słoninę. Wtedy się wytrzymywało 12 godzin w palącym słońcu niziny węgierskiej.

Siedzimy przed drewnianym domem, w którym Stasiuk pracował nad „Taksim", pierwszą od dziesięciu lat powieścią. Jest wrzesień, czas rykowiska. Po zmierzchu i przed świtem jelenie-byki wyzywają rywali na pojedynek. Można otworzyć wino słowackie albo węgierskie, usiąść na ganku, wpatrywać w granatową linię gór i słuchać nocy. Teraz jednak zbliża się południe, wokół cisza, wzrok sięga daleko. Włączam dyktafon i zwracam

uwagę, że w „Taksim" Stasiuk powraca na ukochaną Słowację, do Rumunii i na Węgry, a więc w strony opisane w „Jadąc do Babadag".

– Ależ ja się z nimi ani na chwilę nie rozstałem – odpowiada. – Niektórzy całe życie piszą o Paryżu. A ja mieszkam tutaj i piszę o górach, które zostały przeorane przez historię. Na tym zresztą polega ich seksapil. Łemkowie musieli odejść, ich domy się zawaliły, ale dla mnie tamten świat trwa. Historia wyczyściła pejzaż i zrobiła miejsce dla wyobraźni, która teraz może sobie hulać do woli. Oczywiście zdaję sobie sprawę, że to, co mówię, jest okrutne, cyniczne i tak dalej. (...) (Bartosz Marzec, *Rzeczpospolita*, 17.10.2009)

Tak – to na pewno jest okrutne, cyniczne i tak dalej.

Francuska krewna Nikifora

(...) „Serafina" stała się filmowym wydarzeniem roku we Francji. Wyróżniono ją aż siedmioma Cezarami we wszystkich najważniejszych kategoriach. (...)

Jest rok 1913.niemiecki kolekcjoner sztuki Wilhelm Uhde, jeden z pierwszych, którzy poznali się na talencie Picassa, wynajmuje mieszkanie w małej mieścinie w Prowansji, by odpocząć od Paryża. Jako służącą zatrudnia prostą wieśniaczkę Serafinę (świetna rola Yolanda Moreau). W ciągu dnia nieefektowna, tęgawa, 50-letnia kobieta stale jest czymś zajeta. Szoruje podłogi, pierze, pomaga w rzeźni, sprząta mieszkania, zachodzi do kościoła. I ciągle załatwia swoje tajemnicze sprawy: a to pożyczy trochę naftaliny, a to podprowadzi jakieś odpady z rzeźni. W miasteczku uchodzi za nawiedzoną albo wariatkę. Wieczorem, gdzy kończy się bieganina i krzątanina, Serafina wcale nie odpoczywa. Wyjmuje to, co nazbierała przez cały dzień, wsypuje do moździerza, rozgniata, miesza z białą farbą kupowaną w drogerii i zaczyna swój czarodziejski obrzęd. Intonuje psalm i zaczyna malować. Wyłącznie kwiaty, które wydają się jej najpiękniejsze w świecie. Serafina istniała naprawdę. Nazywała się Serapgine de Senlis i rzeczywiście została odkryta przez Uhdego, który zachwycił się jej naiwnym stylem tak, jak niegdyś u nas zachwycano się Nikiforem. (...) (Wojtek Kałużyński, *Dziennik / Kultura*, 23.10.2009)

Trudno doszukiwać się w tym tekście rusynianów, ale przyjemną jest świadomość, że w tej dziedzinie kultury od Sekwany po Ganges (nie tak dawno prezentowaliśmy „Nikifora" z Indii) odwołuję się do NASZEGO Nikifora.

Chcą, by młodzi ludzie pamiętali o przodkach

Dla Tomasza Cyrkota, który mieszka w Toronto w Kanadzie, Łemkowska Watra w Michałowie (gmina Chocianów) ma szczególne znaczenie. To właśnie tam, w 1996 roku, poznał swoją żonę Joannę. On przyjechał wtedy z ziemi nowosądeckiej, z Gorlic; ona z nieodległej miejscowości Lisiec w gminie Lubin.

– I zakochałem się – wspomina Tomasz Cyrkot. Rok później, w tym samym miejscu, oświadczył się. Na kolejną imprezę pojechali już jako małżeństwo. Potem wybrali Kanadę.

– Ale wracamy do Polski – dodaje pan Tomasz. – W Liśću budujemy dom.

Watra, jak podkreślają Cyrkotowie, to dla nich przede wszystkim spotkanie z rodziną i znajomymi. W tym roku ich sześcioletni syn Gregory wygrał konkurs na wierszyk. Język łemkowski zna też Piotruś, ośmioletni syn Stefanii Sokacz z Rogoźnik w gminie Ruja.

– Tato uczył dzieci naszej kultury i języka, i ja robię tak samo – tłumaczy pani Stefania. – Jak młodzież nie będzie pamiętać, wszystko zaginie, a ja tego nie chcę.(...)

– Najbardziej pragnę tego, by wrócić w ojczyste góry – dodaje pani Stefania. – Niektórzy tak zrobili. Tam się urodzili i tam chcieli umrzeć.

Jan Gela z Przemkowa: – Gdyby nie akcja Wisła i przesiedlenia, to nie byłoby tych spotkań. Rozgonili nas po całej Polsce, to przyjeżdżamy do Michałowa, żeby powspominać. (Urszula Urbaniak, *Gazeta Wrocławska*, 10 sierpnia 2009)

Ten ostatni tekst, z sierpnia, nadesłano nam w... październiku. To fajnie, że pamiętacie o Redakcji „Besida", ale fajniej byłoby dzielić się materiałami na czasie.

Zbohom buď lipová lyžka...

Magurské slávnosti v Stebníku v znamení odhalenia pamätnej tabule Andrejovi Savkovi

Aj takýto verš z jednej piesne v Poľsku, ale aj u nás populárneho muzikálu „Na skle maľované", by mohol byť mottom pre podujatie, ktoré sa v predminulú nedeľu (6. septembra) uskutočnilo v Stebníku.

Pri príležitosti 595. výročia prvej písomnej zmienky o obci Stebník, sa z iniciatívy samosprávy obce uskutočnili 16. Magurské slávnosti, ktorých súčasťou bolo aj odhalenie pamätnej tabule tunajšiemu rodákovi a významnému predstaviteľovi zbojníckeho hnutia na severovýchodnom Slovensku a v susednom Poľsku Andrejovi Savkovi. Spojenie Magurských slávností s odhalením pamätnej tabule nebola vôbec náhoda, keďže v tomto roku uplynulo 390 rokov od predpokladaného dátumu jeho narodenia. To bol dôvod, ktorý viedol predstavitelov obce k nápadu pripomenúť si ho takýmto spôsobom.

Na úvod podujatia pozvaných hostí a domácich obyvateľov v priestoroch obecného úradu privítal starosta Stebníka Štefan Kučečka. Vo svojom príhovore okrem iného povedal: „Dnes sme sa tu stretli, aby sme si spomenuli na zabudnutého vodcu sedliackeho odboja 17. storočia – Andreja Savku, ktorý sa podľa historických dokumentov narodil v našej obci v roku 1619. Našou spomienkou pri príležitosti 390. výročia jeho narodenia, je odhalenie pamätnej tabule, ktorá bude pripomínať jeho pôsobenie v našej obci". (...) So stručným predstavením Andreja Savku, ktorý je v historických listinách uvádzaný aj ako Safka či Savko, vystúpil Andrej Kaputa zo Svidníka. (...) Po predneseni referátu o Andrejovi Savkovi a po ďalšej piesni v podaní Stebníčanky, sa potom všetci presunuli do spoločenskej sály obecného úradu, kde sa už mohol začať kultúrny program 16. Magurských slávností (...) (Ľuboš Roman, *Bardejovské novosti*, 21.09. 2009)

Ako jediný z Československa maľoval na Berlínskom múre

História svetoznámej East Side Gallery sa začala písať pred 20-timi rokmi, po páde Berlínskeho múra. Berlínsky múr sa rozobral, na prežité i neprežité sa zabúda, ale mementá musia byť. Mementá sú preto, aby sme si pripomínali – nezabúdali. Takýmto pamätníkom politického a násilného rozdelenia je aj 1 400 metrov zachovaný pôvodný Berlínsky múr, na ktorom viac ako 100 umelcov z celého sveta namaľovalo obrazy ako protest či radosť z toho, čo sa dialo. Medzi nimi, ako jediný z Československa, sa ocitol aj rodák z Humenného, Starinčan, Sninčan a Bratislavčan v jednej osobe, výtvarník a galerista Andrej Smolák.

Pred 20 rokmi mu ponúkli miesto – plochu 3,5 x 12 metrov, aby namaľoval politický plagát pre Amnesty International vtedajšieho NDR. Teraz bol Andrej v Berlíne opäť a maľoval svoj obraz nanovo. Maľoval ho niekoľko dní a pomáhal mu aj jeho synovec, Berlínčan Mark Smolák. „Celá galéria v dĺžke 1400 m. je veľkou kultúrnou atrakciou, na ktorú sa chodí pozerať celý svet. Ale, bohužiaľ, aj veľa vandalov a sprejerov. Obrazy boli značne poš kodené. Organizátor, výtvarník Kani Alavi, sa rozhodol ich obnoviť a preto pozval do Berlína autorov, aby svoje obrazy zrešturovali – premaľovali nanovo. V novembri bude 20. výročie a znovu sa uskutoční vernisáž obnovených obrazov. Preto som s radosťou šiel do Berlína a pripomenul si tak zlaté časy endéráckych bockwürstov a berlínskych múz," odpovedal po návrate domov Andrej Smolák na otázku, prečo maľoval obraz nanovo.(DaČa *Podvihorlatské noviny*, 07.09.2009)

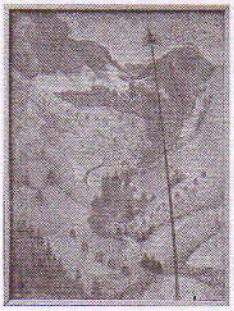

Андрий Смоляк олій на полотні, 60 х 80 цм. Артиста і меценас штукы, лавреат м.ін. Нагороды Салваторе Далі (родж. 1953 в Гуменным, з родовыма коренями в Старині).

Русины на Словеньску (ЕУ) другорядны обчане?!

Подля офіціалных штатістік списованя жытельства в двоймільоновім Монґольску днесь жыє лем 50 римокатоликів. Ватікан (папа римскый) їм установив римокатолицького єпіскопа. На тім не є ніч плане, наспак. Старостливый отець – Святїшый папа римскый, ся старать о своїх вірників в каждій країні світа, а то і о 50 римокатоликів в Монґольску, котры потребують свого пастыря – єпіскопа. Подобна сітуація є і в дакотрых країнах Европской унії. Наприклад, в пятьмільоновім Фіньску подля офіціалных штатістік римокатолицькой церькви жыє лем 9 000 римокатоликів. Старостливый Святїшый Отець, папа римскый Бенедікт XVI, і про них выменовав пастыря – отця єпіскопа з їх властных рядів.

В списованю жытельства в році 2001 ся на шістьмільоновім Словеньску приголосило ку ґрекокатолицькому віросповіданю 220 000 людей. З того собі 35 000 з них увело свій материньскый язык – русиньскый. Но тоты ґрекокатолици доднесь не мають свого єпіскопа. Русиньскы ґрекокатолици на Словеньску суть сістематічно і насильно (од року 1968) нучены слухати Слово Боже і ёго выклад по словеньскы!

Другый Ватіканьскый конціл в шістдесятых роках 20. сторочя ясно дефіновав, же в католицькій церькви суть вшыткы обряды рівноцінны. Інакшыма словами повіджено: римокатолици суть на єднакій уровни як ґрекокатолици. А словеньскы ґрекокатолици суть на єднакій уровни як русиньскы ґрекокатолици. Мають в католицькій церькви єднакы права і повинности.

Главным посланём Церькви є голосити благу вість (євангеліє) в материньскій бісїді своїх вірників (обчанів). Зато про церьков є главным указователём бісїда, яков комунікують вірници-обчане. Мало бы быти природным, же русиньскы ґрекокатолици бы мали чути в церькви євангеліє і ёго поясніня (выклад) по русиньскы.

Про высшеуведжене, од року 1997 русиньскы ґрекокатолици (35 тісяч вірників католицькой церькви) інтензівно і покорно просять римокатолицьку матїрь Церьков на челї зо Святїшым Отцём папом римскым многочісленныма офіціалныма листами – жаданями, абы їм установив єпіскопа, русиньского єпіскопа (позн. авт. – позерай о тім дакотры важны документы опублікованы в книжці Й. В. Тімковіч, *Русины на Словеньску в церьковных документах, I. Часть*, Ужгород, 2006), котрый їм буде голосити євангеліє по русиньскы. Святїшый Отець папа римскый але доднесь (уж перешло 12 років) не мав час нелем выповнити потребу русиньскых вірників католицькой Церькви – русиньскых ґрекокатоликів зо Словеньска, але докінця їм ани не одповів (ани особно, ани через даяку ним повірену особу).

З высшеуведженых фактів выпливать, же і наперек учіню II. Ватіканьского концілу о рівности обрядів у католицькій Церькви, доднесь ся вірници в тій Церькви ділять на першорядных (римокатоликів і ґрекокатоликів, котры праві переходять, або суть близко к тому, жебы перешли на латиньскый обряд), і другорядных вірників. Тыма другорядныма суть русиньскы ґрекокатолици, котры дякуючі тому, же хоснують азбуку (кіріліцю) і бісїдують по русиньскы, стріктно дотримують і утримують сі візантьскы традіції і кіріло-мефодьскый обряд. Потребам першорядных (*first class*) вірників папа римскый вылагоджує, но потребы другорядных (*second class*) вірників не чує, іґнорує – так, як мачоха на перше місце ставлять властны дїти, а невластны голодують! О 50 римокатоликів в Монґольску ся прикладно старать – „бо они мають будучность", а 35 000 русиньскых ґрекокатоликів на Словеньску (ЕУ) іґнорує – бо они, очівісно, будучности не мають.

о. Йосафат Владимір ТІМКОВІЧ, ЧСВВ, Кошіці

Народны Новинкы, 14.10.2009

Коментарі/Komentarze: pt

МЕЛАНІЯ ХОМЯК

Руснакы сьпівают під Пьєнінами

19 вересня того рока в Спишскій Старій Веси – гардым містечку під масывом Пьєнін – одбыл ся Фестиваль Русиньской Культуры Словацко-Польского Пограничa. Орґанізували го в сенсі фізычно-фінансовым з фондів Европской Уніі Місто Спишска Стара Вес і Стоваришыня Еврорегіон „Татры" в рамах проєкту Стріча Семох Культур Словацко-Польского Пограничa, та душу імпрезі дали передовшыткым сами Русины – не лем заполнюючы проґрам, але і ведучы го.

Зачало ся од хороводу ансамблів улицямі містечка, а парадували в ним: з Лемковины – діточий ансамбль „Веретено" – під веденьом Юліі Дошны, молодіжний ансамбль „Ручай" – ведений Мирославом Боґоньом, русиньскы ансамблі – „Барвінок" з Камюнкы і „Ястрабчан" зо Шаришского Ястрабя та домашній, зо Спишской Старой Веси ансамбль „Магуранка".

Сперли ся ансамблі при Домі Культуры, де уставлено велику сцену, пред котром зобрала ся численна публика, яка горячым аплявзом привитала артистів, а найбарже одчуло ся тото што до нашых Лемків, якы пришли преці – было, не было – зо заграниці. На сприятливу атмосферу зложыло ся і погідне, синє небо та розсьвічене весело сонечко.

Понеже стріча подумана была не лем в аспекті презентациі музычной культуры, орґанізаторе запросили сперша – як витат ся гости наймильше – на деґустацию традициjных руснацкых страв Мож было скоштувати перогів, домашнього хліба, брындзі, сыровых паляток, компеpяных тертяників. Артисты з „Веретена" (попри котрых єм дружыла) попрібували вшыткого. По кусьцьок. Знали од свойой учителькы, Пані Юліі, же з полным жолудком тяжко ся сьпіват, а по друґе – як ґварили – лишали і для своіх старшых приятели сьпівачой долі з ансамблю „Ручай", бо то – реку – уж шумны дівкы і велькы парібци, а при тым потрібуют вельо силы, бо мают до ношыня тяжкы інструменты.

На офіцийным отвориню фестивалю котре былю участю представители уряду, тіж представителя Стоваришыня Еврорегіон „Татры" з Польщы, почули мы о важности такых стріч, бо *причыняют ся они до взаімного познаваня і взаімной пошаны.*

На пошану треба собі заслужыти. Ансамбль „Ручай" під талантливом руком п. Мирослава Боґоня знаний є в нас уж од кількох років, має заслужену реному і дуже сымпатыків. Ту своім ➲

⇦ Ансамбль „Веретено" на фестивальовій сцені. Горі ансамбль „Ручай".

выступом, з богатым і ріжнородным репертуаром, до біла розогріл публику і придбал сой новых сымпатыків.

Молодисім артистам з „Веретена" сцена уж тіж не чудна, выступували так близко, як і далеко, а метрика ансамблю нияк не молодша як „Ручая". Сьпівают на голосы, красні, рівно, бачні реагуючы на веділя Пані Юліі. Іх програм, гармонійний як ціліст, оповідал о природі, о чловеку, о Лемках (*Там в горах Карпатах*), о помочы, о любови, о взаімных контактах (*Ой, Венґерко, Венґерко*). Пісні увразливяют молодых люди. Юлія Дошна вчыт іх тіж позитывні, без комплексів смотрити на лемківскє. Разом з родичами выховує, бо знає, же вібчы за нас того не зробят. Плекют отже свою культуру, яка близка іх серцю. Боже заплат Родичам тых діти, Боже заплат Тобі Юлійо!

Юлія Дошна захопила тіж публику як солістка. Красні сьпівали в дуеті Іаван Сивулькова і Мартин Караш. Мартин модерував тіж програм, або повісти по нашому – вьюл конферансієрку. О ним та веденым через него ансамблю „Барвінок", як і о ансамблю „Ястрабчан" писало ся в попередній „Бесіді", прото не буду ся розписувала. Треба натоміст конче спомнути о русиньскій поезиі, яка прозвучала тіж на фестивалю. За причыном декляматорів Миколая Коневала з Камюнкы, особливі зас Анны Тужак; особливі – зато, же прибыла она з Остурні – остатнього на заході, під Татрами нашого села, о котрым з так вельком душом писал Іван Русенко. Днес оно подібно цілком пословачене... А може, як видно по п. Анні – не цілком іщы?

Корысна то была екскурсия. Молоды артисты з Лемковины вертали домів з даруваныма ім коничовыма листочками. На щестя. Най буде –'на щестя! ●'

З выступів Юліі Дошны

Мышкуючы в Інтернеті, і маючы в памяти тілко што поміщений обік допис о выступах в Словациі Юліі Дошны і веденого через ню ансамблю „Веретено" – нашли мы адде такє:

• 23.10.2009 r. godz. 18.oo – sala widowiskowa (Arsus в Варшаві-Урсусі – ред. „Бесіда") – Koncert muzyczny „ZIELONOOKI ANIOŁ"– kultura łemkowska Julia Doszna i Zespół Wereteno (warsztaty śpiewu łemkowskiego) w ramach Festiwalu „Wspólnota w Kulturze".

Театр Александра Духновича є найліпшый на Словеньску

То сут слова польского режисера Генрика Розена, котры высловил перед премєром новой штукы *Буріданів осел* авторства Кароля Горака. Режисер не скрыват радости з працы в єдиным русиньскым професиональным театрі на Словеньску і додає: — З акторами ТАД-у ся мі перфекцийні працує, бо не сут комерцийні напаханы і творят єден з найліпшых театральных колектівів. Можу собі то дозволити повісти, бо уж єм робил режисерию в СНД в Братиславі і Кошыцях. Был єм барз захоплений іх професиональным приступом ку роботі. Зо своім театральным характером можут быти прикладом і про сьвітовы зьвізды.

— Што вас вело ку режируваню в ТАД-і ?

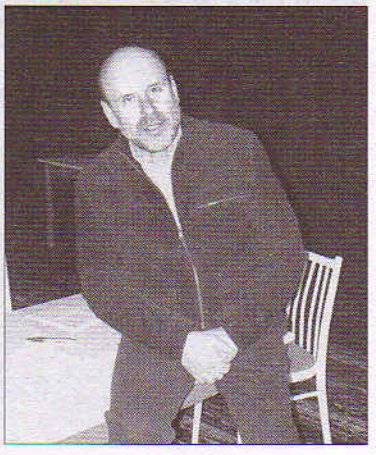

— В першым ряді была то творчіст Кароля Горака, котрий знає все заскочыти дачым новым і нетыповным, потрібным і гумористычным. Але і зато, же барз люблю східнє Словеньско, хоц походжу з далекого польского Ґданьска, на сході єм того вельо пережыл. Мотывацийом гостюваня в ТАД было і тото, же уж єм давно хотіл працувати з Русинами. (...) (За двотыжденником InfoРУСИН, 20/2009)

АННА КУЗМЯКОВА

Фільм *Осадне* – русиньска бомба до сьвіта

Осадне, Осадне, давно Телепівці,
там Русины вікы пасли свої вівці.

Мож повісти, же тота сьпіванка є красным і характерным лейтмотывом фільму ***Осадне***, котрый на Меджінароднім Фестивали в Карловых Варах выграл як *Найліпшый документальный фільм*. Тыма днями сме ся конечні дочекали його премьєры по Братиславі і в містах на сході республикы, але і люде в Осадным. Зато пишу, же конечні, бо медия приносили о фільмі самы хвалы, многы позытивны критикы, котры облетіли і далекій сьвіт. Та каждий уж был барз цікавий. В першу версньову суботу гвечер (5.9.2009) на Осадне пришли ся попозерати головні Пряшівчане (до МАКСУ), котры заполнили цілу салю. Правда, же то были переважні Русины, а медже нима на жыво і головны фільмовы постаті – староста Осадного **Ладіслав Мікулашко**, православний священник **Петро Сорока,** тыж з того села, наш знаний карикатуриста **Федор Віцо,** автор проєкту режисер **Марко Шкоп** зо своіма колегами.

Фільм є полний красных, місцями і приємно гумористычных контрастів. І то є контраст, же староста Осадного Ладіслав Мікулашко є в своій функциі уж выжше 36 років а православний священник Петро Сорока іщы цілком молоденькій. Є в фільмі красна сцена выборів президента СР. В корчмі за столом сідят староста зо своіма родаками а над нима на стіні вісят образы бывшых президентів Л. Свободы, Ґ. Гусака і В. Гавля. Єден з них старостови гварит — *Позерай кілько презтідентів ся уж вычыряло а ты все старостом...* Контрастовы сут і іх погляды – прокомуністычный верзус християнськый, котры не раз в фільмі выкличут веселий сьміх. Фільм вірно зображує жытя на маленькым русиньскым селі (196 жытелів) близко польскых границ, де жыют векшыном старшы люде. Адже за пят років священник в Осадным поховал 50 люди а покрестил лем двоє діти. Обоє представителі села роздумують в фільмі наголос, што і як бы мали зробити, жебы до села притягнути туристів. Староста хоче выбудувати новий дім смутку а священник даякій духовний центер. Ту як кєбы мал быти помічным Федор Віцо, русиньскій карикатуриста, тогдышній ведучий Медіальной Рады Русиньской Оброды на Словеньску, з котрым ся достанут аж до европского парламенту. Але як іти до Брукселі на порожньо? Треба даякы дары про політыків. Але што? Тото тыж была гумористычна дилема в фільмі, як ся староста радил зо своіма посланцями, зо женов, священником... Та найміцнійшым сьміхом люде в кіні зареагували на сцену, як жены – старостова і імость – готовили про своіх мужів на далеку дорогу мериндю. Попадя варила даяке ідло зо соі, бо был піст, тото ся єй торгало і гварит: *Старостова про свого істо пече різкы* (шныцлі – Ред. „Б"), *бо він комуніста*. А такой вказують сцену в кухни старосты, де ся доправды клепе мясо на різкы. Такых гумористычных сцен є в фільмі веце, наприклад при поставліню інформацийной таблиці в селі, де ся вырішувало, якого зьвіря там дати як символ села. В грі была сова, волк і медвід. Выграла пропозиция о. Сорокы – медвід, котрий є символом вшыткых Русинів і тот прикрашат Осадне на самій середині села. Кєд сме коло медведя, не даст мі не спомянути мено сохаря **Люба Бірка**, котрий з деврева выстругал того медведя, але премьєры фільму ся не дожыл. Трагічно загынул іщы в часі президентскых выборів в СР.

Федор Віцо своім трафным гумором дал тому фільмови порядну русиньску щаву. Кєд уж абсольвували вшыткы троє участ в европскым парламенті і деси на хыжи в готели (?) бесідували о своіх зажытках повіл – *Та іщі сьте не виділи покопі таку велику силу урядників ...*

Єдным словом фільм *Осадне* є прекрасном роботом режисера Марка Шкопа, котрий ся зжыв з русиньскым натурельом і нашыма традициями, якых тыж в фільмі не хыбит. Видно ту ходжыня ігомостя по коляді, ґу старшым людям, крещыня дітины (і власного сынка Юстина), погріб старостового вітця і т. п. Просто повіджено фільм *Осадне* є русиньском бомбом до сьвіта!

По премьєрі фільму *Осадне* в Пряшові достали його главны протагоністы (на сцені) Віцо, Сорока, Мікулашко од режисера Марка Шкопа красний дар – величезний зарамуваний плякат з фільму, як стоят в Брукселі перед єй головнов атракцийов – величезным Атоміом.

О великым успіху документу о Осадным сьвідчіт і такій факт, же фільм ся дістал до офіцияльного добору найвызнамнійшого документалістычного фестивалю на сьвіті IDFA в Амстердамі. Але іщы передтым го чекают два реномуваны фестивалі – МФФ в Лондині і МФФ в Варшаві.

За: InfoРУСИН, Нр 17/2009

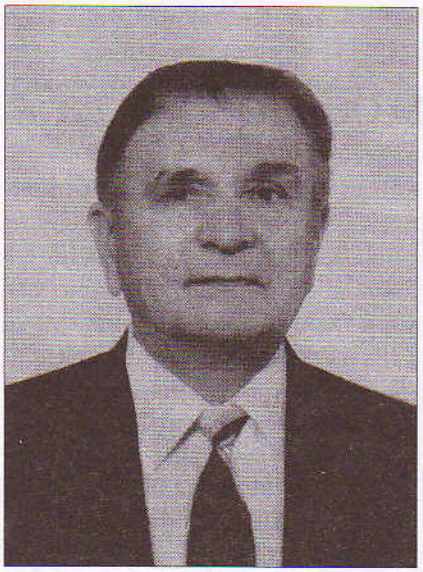

90 РОКІВ ПЕТРА КОГУТА

Знают Го шыроко в Україні, де прожыват, і то не лем Лемкы – знают Го з десяток, зо соток уж публикаций, авдиций передаваных через ефір та з численных прилюдных выступлінь. Знає Го днешня окалічена Лемковина – з мирскых предпринять, з церковных празднувань. Бо хоц далеко на штоден од отчого краю – быват ту часто. Бо болит Го незагоєний біль Лемковины, бо тішыт Го доєдна Єй радіст. Знают Го чытателі далекой, америцкой „Карпатской Руси", знают Го добрі і чытателі нашой „Бесіды", бо дружыт з нами од гардых уж років. Як єден з барз уж нечисленных сосеред величезной діаспоры Лемків на безкраіх просторах Украіны – тримле ся міцно, гейбы коріньом карпатского дуба, рідного ґрунту, отчых переконань.

Петро Когут вродил ся, з родичів Михала і Олены, 19. листопада 1919 рока в Петрушій Воли на кросняньскым, на Русенковым Острові, на тым выдвигненым найвыжше клаптику Стрижівско-Дынівского Погіря, якій плодороднійша (а тым і манлива для чужынців) долина одділила од решты Лемковины. Одділила фізычні, одділила пред віками нашествійом – як речено – чужоплемінців, але николи не одділила духово. Ту росли в твердым русначым поконі нашы великы – Клавдия Алексович, Іван Русенко, якого іменом позволил єм сой назвати острів. Ту ріс наш днешній Ювіляр. Ріс гарді, гарді ся вчыл – в народній школі рідного села. Ходил до церкви в сусіднім Ріпнику, слухал наук (тіж і лекциях Закону Божого) „старого" Лемка о. Теодора Мерены, якій был ту парохом за 56 років (1875 – 1931)!!! В 1935 р. родиче післали змысного сына до далекого Львова – на кооперативны курсы (там же прийде ся му завершати середню і выжшу осьвіту, по роках, о котрых ниже). Кєд вернул ся домів, піднял роботу продавця, на місци, а од 1938 рока в Кросні. Та не долго того было. Настала война.

В аспекті прожытых 90. років воєнний час то короткій час, але в ним вмістил ся окремий, величезний розділ жытя Петра Когута. Як гварят, *на воловій скорі не списати* вшыткых подвигів молодого чловека. Свідчат о тым 17 медалів, якы може припяти на свої груди, лем з того воєнного часу. Спомнути лем, же поле його діяня як розвічыка пролігало по обох сторонах совітско-німецкой границі, од Львова (де шмігнул самым початком войны), по Варшаву. Спомнути лем, же Петро Когут званий є Лемківскым Зорґе (декотры пошырюют тоту простір), понеже його радиостация, такой єдночасно зо славным аґентом, подала докладну, датувану відоміст о плянуваній напасти Німців на Совітскій Союз.

Мал „щестя" Петро Когут до Львова. Сес цитувальник однести треба до повоєнного часу, понеже во Львові, в Україні, Совітскым Союзі выпало му прожывати уж радше не по своій воли. Враз з рештом селян рідной Петрушой... Волі, враз з цілым такой населіньом Русенкового Острова. Там нашло ся по 1945 році такой дві треті Лемків. „Што пережыли нашы бідны люде – писал єм пред десятьома роками, на Пана Петра 80-ку – не будеме знати, так направду, николи. Мі ся трафило побывати там такой тридцет років тому (но, гнеска уж чотырдесят), уж нибы в легшых часах. (...) Там не дало ся бесідувати. Ци гнеска єст ліпше? Хыбаль лем інакше. // З п. Петром Когутом бесідує ся легко, натуральні. Неє потребы смотрити при бесіді на кінці черевік, ани озерати ся на власну тін."

Мал, має „щестя" (і щестя) Петро Когут до Львова. Як писал інчий Твердий, Іван Желем: же ***хоц в тым Маленькым Парыжу я кєрпців никому не лижу***, працує гын – хоц побывал в меджечасі вельо по сьвіту – уж, лем числячы од переселіня, 64 роки (од першых же гын кроків – 75!). Фалат часу. Часу писаного, особливі по розвалі Совітского Союза, значучыма досягнінями на поли лемківскости. Очывидні – она гын є, яка є, але не штука назберати грушок під грушом. Штука іх назберати під вербом!

...Вродил ся Петро Когут іщы на сьвіжым смуді по Австриі, пережыл санацию, пережыл Совітскій Союз. Не буду Му жычыл, жебы пережыл і вільну Украіну, бо Вільній Україні жычу добрі, але... Най жыє нам долго, долго іщы, най ясніє як Автроритет для поколінь (кілкох то уж?), для новых поколінь Лемків. Як долго ходят по степах Востока подібны Петрови Когутови – мож речы, же Лемкы в Україні іщы сут.

Най же погідний тогорічний листопад буде для нашого Ювіляря символом цілой погідной Осени Жытя. На многы, на блага Вам – Пане Петре – літа! А не забывайте і надале о „Бесіді".

акуратні – **Редакция „Бесіда"**
і Стоваришыня Лемків

70 РОКІВ ІВАНА ДЗЯДИКА

Писати чытателям „Бесіды", членам і любителям Стоваришыня Лемків (а такы ту маме обставины) о Івані, о Ваню Дзядику – то гейбы каждому з нас бесідувати о своїм браті, близкым сусіді. Но бо хто спосеред нас не зна Івана Дзядика?! Кєд уж не особисті, та акуратні – з „Бесіды", з... (і ту уж пошырят ся далеко поза СЛ круг „вызнавців" Івана Дзядика) „Нашого Слова", „Карпатской Руси", „Загороды", „Ватры". О тілкых місцях публикаций нашого Ювіляря знам. Але уж лем тото, моє знаня над выраз видимо вказує нам, стає ся визитком Інтернационала. В добрым розумліню того понятя. На диво! Но бо кєд сопоставити попри собі „Наше Слово" і „Карпатску Русь", ци „Ватру" і „Бесіду" – то так, гейбы сопоставити географічні Гвінею Папуа і Лемковину. Спрібувати переложыти таку простір на час – вмістили бы ся в ній вшыткы існуючы в часах людства філософічны напрямы, школы, вшыткы політычно-суспільны формациі, од суровой Спарты, Соломонового Ізраіля, державы Гаммурабі'ого почынаючы – через ярлыкы Чингіс-Хана, диктатуру Французкой Революциі, волелюбніст Совітского Союза – аж по сучасну польску демократію (як примір далеко понад американску посуненой). Найти сой місце в такых просторях – то є штука! Може-м за барз оне упоетычно-уполітычнил, але хтіл єм речы – же наш Ваньо Дзядик потрафит найти ся всяди. Вшыткых автентычні любит. І Його вшыткы автентычні любят. І зато од Лемковины аж по Лемківщину вшыткы го знают. Та вшытко єдно писати о Ним в час Його Ювілею конче треба.

Была война... Ніт, не так зачну писати о жытю Івана Дзядика. Позволю сой зацитувати – бо барз ся мі тото самому подабат – своє слово о Ним, поміщене в Його пресымпатыній книжечці „Свята Земля" (выд. Злоторыя – Креница 2006), котру ачий не вшыткы бесідникы чытали:

„...В такій то час жолтня 1939 рока, 22 його дня в достатній хыжы фльориньского газды Михала Дзядика, од жены його Параскы вродил ся хлопец. На Святым Крещыню нарекли го Йоаном, што неодмінні значыло, же о два – три рокы по фльориньскых путиках, выгонах, беріжках буде шугал не хто інчий як Ванцьо. Та недолго пришло ся му тішыти рідным сьвітом. Уж як 8-літньому доля ізволила лем памятю отулити, взяти до серця образ отчого краю і веліла іти на далеку чужыну. В тым інчым сьвіті, на східніх пісках, в Михалові, серед плачучых понімецкых цегляных стін, носил буде Ванцьо, пак Ваньо, тот образ і тихым, елегійным, далекым, а як же близкым теплом малював го буде, записував на білій картці паперя:

Сьпів летит понад потокы,
Разом зо шумом ліса
І гыне серед хатинок,
Як тихій шелест вівса."

Публикувати зачне Іван Дзядик барз завчасу, бо уж як 19-літній, „сьвіжо впечений" абсольвент Економічного Технікум в Лігници. (...) Молодого інтелігента з „Нашого Слова" дораз достережут лемківскы діяче, оного часу барз горячы, і закличут до спілдіяня. (...) А пак прийде служба... *людовій* державі – войско (1959-1961). А пак прийде праца, в банковости (в меджечасі, в 1969 році закінчыт Економічну Академію во Вроцлаві), од референта, аж до становиска директора Західнього Банку в Злоториі, од 1981 рока, на років двадцет. Зо значучыма нагородами, з шумным поголосом в массмедиях.

Міцного звязку з народом не стратит николи. А кєд надыйде *наш час*, влучыт ся до діяня цілом душом. Будеме го видіти на сценах з Театром Стоваришыня Лемків, на сцені та попри сцені Лемківскых Ватр на Чужыні, Меджународных Бієнале в Кренициі, зындранівскых Русаль – як артисту-гумористу і як „роболя", щырого, згідливого, одданого. Будеме з Ваньом іздити по Сьвітовых Конґресах Русинів."

З охотом бы-м цитував дале, але тамто писаня на призначеным ту місци ся мі не змістит. Зрештом, ци в якым бы не было дописі – мож вычерпуючо змістити фалат жытя, якій мірят ся 70. роками? Спомнути лем товды іщы о такых – аж і медіальных – справах як фільм Андрия Копчы *Акция „Вісла"*, де грал Іван Дзядик важну, хоц невдячну ролю, ци о голосній народній подіі минулого літа – поставліню пропамятных Крестів на цмынтерях во Фльоринці, чого был мотором. Жыє жытьом народа, дыхат жытьом Церкви. Видно Го всяди – не лем зато, же велькій ростом, видно Го, хоц во своїй скромности не дбат о то. Што аж трудно поняти при Його експресиі.

Але такым акуратні най нам остає – *на многы і благы літа!*

Стоваришыня Лемків
і Редакция „Бесіда"

Уж штырнадцета стріча в кружку

Гвошло уж в традицию орґанізуваня стріч през Заряд Кружка Стоваришыня Лемків і Православну Парафію в Лїгници при спілуділі Головного Заряду СЛ. Кажда така стріча присвячена є річници з історичных подій – жытя нашого народу або выдатных його представители якы одтиснули знамя в тягу здаринь присудженой ім епохы на ниві жытя сьвітского, а паралельні тіж, жытя релігійного – церковного, а найчастійше на єдній і на другій – поводуючы зміну в способі думаня народу, надаючы властившы дороговказы крачаня суспільства, зміняня способу думаня, побуджаня вартісных понадчасовых ідей і патріотичных учуть на канві незламности людской волі і выбиваючых ся ясных черт характеру.

Єдным з них, выняткowым, жыючым на переломі XIX і XX століття (1886-1914) был Сын Лемківской Землі – о. Максим Сандович, днес Священномученик Максим.

Стріча, проведена 13 вересня, посвячена была 95. річници Його мученичой смерти (припомнеме, же Свщенномученик Максим згынул од куль выстрыленых з ґвера австрийского жандарма, без судового процесу, без права обороны, в великым посьпіху влад, 6 вересня 1914 рока на подвірци горлицкого суду). Стріча згромадила дост велику авдиторию Лемків жыючых в Лїгници і Любіні. На програм стрічы зложыли ся:

– проєкция награнь DVD – *Мученик за віру вітців, Канонізация;*

– дискусия, котром кєрувал і котру дополнял своіма шырокыма знанями о. Прот. Любомир Воргач.

Укач Вóзняк

АНСАМБЛЬ ПІСНІ І ТАНЦЯ „ЛАСТІВОЧКА”

Репрезентацийний ансамбль Стоваришыня Лемків діючий при Кружку СЛ в Пшемкові. Основано го в 2000 р. за ініциятывом Марґариты Гербут, учителькы лемківского языка, а перше лице Ансамблю – однісні репертуару, вокальной штукы, музычных аранжаций, поведіня на сцені – уформував Адам Бочнєвич. В 2005 р. ведіня Ансамблю довірено Олегови Смолейови, якій пошырил репертуар сьпівочой групы, числячой товды 30 осіб.

Од мая 2006 рока артистычным кєрівником Ансамблю є Андрий Перегрим. За його ініциятывом Кружок Стоваришыня Лемків в Пшемкові піднял постанову о покликаню танцувальной групы. Основы до того кунштy положыли хореографы зо Словациі Мирослав Мороховіч та Милан Ванюґа, а танцувальну групу ведут дале Анна Перегрим і Анна Синява. Тым способом ансамбль числит ся як ансамбль пісні і танця. Помочом служат му одданы лемківскій справі люде, на челі з Євгеном Габуром – Ведучым Кружка СЛ в Пшемкові.

Анасамбль выступувал вельократно, на вшыткых найважнійшых нашых імпрезах, кличут го і на польскы імпрезы, а влони был участником фестивалю „Szent Istvan” (Cluj-Napoca) в Румуніі.

Награня АПіТ „Ластівочка” мож придбати в Кружку СЛ в Пшемкові (ul. Plac Targowy 1, 59-170 Przemków) або замовити телефонічні під номером (76) 8319 694 в Пані Марии Дзямбы. Кошт купівлі єдного екземпляря награня - 30 PLN, а веце як 20 – 20 PLN за штуку. Докладнійшы відомости – на www.stowarzyszenielemkow.pl

Засіданя Сьвітовой Рады Русинів

Нововыбрана Сьвітова Рада Русинів на остатнім, Х. Сьвітовым Конґресі Русинів, котрий в червци того рока одбыл ся в Рускым Керестурі і Петровцях (Хорвация), в суботу, 3. жолтня, мала своє друге засіданя, понеже перше, на котрым выбрано членів Рады, проведено підчас Конґресу.

Під ведіньом на Конґресі выбраного ведучого Сьвітовой Рады Дюры Папуґы, засіданя СРР одбыло ся в Рускым Керестурі, а спосеред девятерых членів Рады участ взяло семеро – Марияна Лявинец заступник ведучого Рады з Угрів, Владимір Противняк, секретар Рады зо Словациі, Наталія Гнатко з Хорвациі, Андрий Копча з Польщы, Юрий Фірцак з Румуніі і Миколй Бобинец з Підкарпатя, з Украіны. Неприявны были члены – Джон Ріґеті з Пілнічной Америкы і Александер Мошкола з Ческой Республикы, а за догварком, Мартина Караша, ведучого Сьвітового Форуму Русиньской Молодежы (котрий тіж є членом СРР), на тым засіданю заступила Таня Силаді з Вербасу.

Згідні з дотеперішньом практыком, засіданя Сьвітовой Рады было уявнене, так же по його закінчыню в просторах керстурского Дому Культуры, де засіданя ся одбыло, проведено конференцию для пресы, на котрій ведучий Папуґа і члены Рады внесли найважнійшы заключыня зо свого другого засіданя.

Як гварил Дюра Папуґа, єдным з першых пунктів засіданя была оціна і аналіза Х. Сьвітового Конґресу Русинів, де підкріслено добру орґанізацию Конґресу, і в Рускым Керестурі і Петровцях, а же і тот ювілейний Конґрес принюс афірмуваня Русинів в краях де жыєме.

Як повіл дале ведучий Рады, практычні конкретнійше введіня дапоєдных заключынь Конґресу мало місце на тій другій стрічы Сьвітовой Рады, де довершена была динаміка і способы реалізуваня каждого заключыня Резолюциі і заключынь з Конґресу во вшыткых краях – членах СКР. Іщы з попередніх засідань Рады, а і на основі Резолюциі з остатнього Конґресу, найвыжшым державным орґанам Украіны – президентови державы, предсідательови Верховной Рады (парляменту), та Влады Украіны, посланий был выміг принятя делеґациі Конґресу Русинів, з цілю ожывліня діянь окремых субьєктів однісні рішыня статусу карпатскых Русинів на Підкарпатю і іх узнаня як национальной меншыны. Припомнийме – Русины як национальна меншына іщы все в тым єдиным европскым краю не узнаны на териториі цілой Украіны, а лєм в єй Закарпатскій области, а на засіданю Сьвітовой Рады потверджене, же тоту делеґацию од Конґресу Русинів будут творити ведучий і заступник ведучого Рады Дюра Папуґа і Марияна Лявинец, секретар Рады Владимір Противняк зо Словациі та члены Рады – Андрий Копча з Польщы і Миколай Бобинец з Украіны.

Ґу тому, тіж на основі Резолюциі Конґресу, до Влады Річпосполитой Польской послана Вымога узнаня за незаконну зловістной акциі „Вісла", в котрій то Русины/Лемкы зо свойой вітчызнины в полудньово-східній, насильно преселены были до пілнічно-західньой части Польщы.

На стрічы Рады приняты і заключыня для русиньскых орґанізаций – вшыткых членів СКР до кінця того рока утвердити Ден Русинів в краях іх прожываня.

До тераз такій ден, як национальне свято Русинів, затверджений іщы скоре в Уграх, Сербіі, такой того рока і в Словациі і Хорвациі, а на основі заключынь Сьвітовой Рады, онедолга буде затверджений і в інчых державах прожываня Русинів, понеже, як гварил Дюра Папуґа – тота акция одзначаня Дня Русинів дає барз добры результаты во вшыткых реченых краях.

Сьвітова Рада утвердила і дапоєдны конкретны діяня для приспособліня суспільства до наступных повселюдных переписів – 2011. і 2012. рока; будут они реалізуваны в дальшым періоді з цілю звекшыня офіцийного числа Русинів в одношыню до остатніх списів, окреме в краях середньой Европы, де шацункы вказуют на вельо векше число той национальной меншыны як подают урядовы джерела з перепису населіня.

Стрічы Сьвітовой Рады і надале будут скликуваны найменьше двараз до рока, догварене на засіданю, а новіст в працы Конґресу і Рады буде – же Конґресовы комисиі будут діяти і засідати не лем підчас Конґресу, але і в тых двох роках медже Сьвітовыма Конґресами Русинів, та же перша така стріча Комисиї Культуры буде уж 16. жолтня в Словациі, підчас фінальной маніфестациі „Співы мойого роду" в Пряшові.

— Ціль наша, жебы до XI. Сьвітового Конґресу Русинів, котрий одбуде ся в Уграх 2011. рока, заключыня з Резолюциі Х. Конґресу полністю были реалізуваны, а окреме, жебы сме были вельо ліпше прирыхтуваны до повселюдного перепису в одношыню до скорійшых — гварил Папуґа. (...)

По засіданю Сьвітовой Ради Русинів в керестурскым Домі Культуры для гости і шыршой публикы представлено два монодрамы продукциі Руской Маткы і Драматычного Студия „АРТ" – „Залюбена до Кравкы Славкы" в выконаню молодой Адрианы Надь і „Барон Мингавзен" в выконаню Емілия Нярадия, а обадва в режисериі Владиміра Надя Ачима.

Ruthenpress (Srbija)

XVII Лемківска Творча Осін – Антоничови,

Текст: Петро Трохановскій
Знимкы: Люциян Журовскі

або Осін в зимі

...а кед бы сме орґанізували Осін так як все, то значыт в другій викенд жовтня – была бы Осін в осени, аж і в прекрасній осени! Та, понеже посвячену Аноничови Осін пасувало провести в символічным для Поеты місци, то є в рідным його селі, Новици, переконаны мы были на сто, та де – на двіста процент, же час тот (близко дня народин Антонича) зарезервує сой Обьеднаня Лемків, яке чує ся там по-кус ґаздом; оно адже поставило там пред десятьома роками памятник Поеті (низкій за то поклін) і, як ґварят сусідове – *nima dwóch zdań* – же має ґын перед. Товды, хотячы мати як в жмени, же без колізиі проведеме Осін, зарезервували мы місце для себе в Осередку Братства Грекокатолицкой Молодежы „Сарепта" в Новици (пред якым стоіт памятник) на 17 жовтня. Но і – подумайте лем (так ґварю, бо преці годни сте не памятати, же то было акуратні товды) – оного тыжня, што го завершал речений викенд, пришла зима. І то туга зима! Не знам як было – хоц знам же было – ґын деси в мизерным сьвіті, але в нашых Горах вкурило до пів метра сьнігу. Подумайте лем! Але не вірю, же то про нас, про Стоваришыня Лемків – за то же сме ся загнали святкувати своє на да-

чыім – пришла зима. Бо зима пришла не лем до цілой Польщы, а до половины Европы. Не іму віры, жебы сме были аж так важны (або так шкідливы) на так величезній териториі. Але факт – фактом, же Осін сме мали в зимі. Та хоц Циґан ґварил, же *не дал бы єдного літа за сім зим*, не было так жлі. Было аж і добрі, было тепло, мило, приємні... Фактычні, час бы зачати розповідати – як было...

Пред памятником Богдана Ігоря Антонича поклонили ся (на знимці горі, од лівой): Мария Янко – поетка і майстрыня вельох інчых штук, Петро Трохановскій – редактор „Бесіды", Ярослав Трохановскій – долголітній маестро „Лемковины", Богдан Гоч – Ведучий Товариста Охороны Памяткок Лемківской

⇦ Др Олена Дуць-Файфер під покровом Святителя Миколая доповідала о новій книжці

Культуры в Зындранові, Андрий Копча – Ведучий Стоваришыня Лемків, Богдан Ґамбаль – Ведучий Стоваришыня „Руска Бурса" в Ґорлицях та Пані Професор, етц., етц. Олена Дуць-Файфер.

Всередині уж, в привітных деревяных стінах „Сарепты" свято, як шеф головного орґанізатора Осени, отворил Андрий Копча. З милым словом привитаня выступила тіж Пані Мария Вацек – шолтыс Новиці ай оддана аніматорка культуры (памятам, пред роками звертала ся до нас о материялы для вертепу; група з Новиці брала тіж участ в перегляді колядників в Рускій Бурсі). Ага, был бы-м забыл – од початку, во дворі і всередині крутила ся попри нас і крутила материял екіпа TV Краків.

Што до самой чысто духовой уж части, зачала ю Др Олена Дуць-Файфер презентацийом нового выданя СЛ, збіркы выбраных верши Богдана Ігоря Антонича *Зелена Євангелия*, з тлумачыньом на лемківскій язык. Прелеґентка высловила погляд про выдатну вагу реченого выданя для лемківской культуры (писану версию даной темы, котру поміщено в книжці, залучаме тіж – для заохочыня до купівлі *Зеленой Євангелиі* – в колоні „З Выдавничой Поличкы", стор. 24-25).

Антоничове слово по лемківскы прозвучало тіж – як же бы ні! – на Осени в Новици, такой до чыста в місци, де пришол на сьвіт. Была то безсмертна (не бою ся зашмариня о патос) Його *Елегія о дверях сьпіваючых*, найкрасший Антоничів твір і найбарже лемківскій; не зато найкрасший, же лемківскій, але найкрасший. І лемківскій. Выконаня ачий не было так безсмертне, та мышлю, же при акомпаніаменті гушельок маестра Ярослава – дало ся го слухати.

Як все на Осени, творці чытали свої вершы, прозу. Не было тых творців вельо, запрошены а неприявны оправдували ся через ефір а то зимом, а то хворотом (близка наша приятелька спід знаку Пегаза, Мария Мальцовска перебывала в шпытали). Та хтоси лем был. А то – „желізны Осінникы" Олена Дуць-Файфер, Петро Мурянка, Андрий Копча (хоц зас чытати не хтіл, же не ма ничого нового). Ґу сталым бывателям мож причислити уж і Марию Янко зо Львова. Заприязнила ся тіж з Осіню носителька красного слова (в тым і пролемківского, хоц по польскы) Ванда Ломніцка-Дуляк, одважыл ся чытати писане Ярослав Трохановскій (не знаме го од той страны, але мал уж свої публикациі). Дебютувал на Осени (в Новици лем приявністю, але в Ґорлицях уж і зо своім словом) Михал Кайді – о мадярско-австрийско-польскых родовых коренях, од шувного часу пасионат лемківской культуры.

⇦ Антоничову *Елегію о дверях сьпіваючых* чытал Мурянка під акомпаніамент гушель Ярослава Трохановского.

По выступлінях творців слова вывязала ся барз ожывлена дискусия на тему бытности Антонича в лемківскым творчым сьвіті. Дискутанты поділили ся (адже інакше не было бы дискусиі), выступили з єдной страны як advocatus Dei, з другой як advocatus diaboli. Вшытко вшакшелеяко скінчыло ся по людскы, то є – хеппіендом на хосен Антонича і лемківскости (тіж).

Милым, барз милым акцентом вечера было даруваня через Марию Янко кольорового портрету Антонича, єй авторства – для Осередка „Сарепта".

...А пак – для творців як і невелькой, але цінной, селектывной духом, вірной нам авдиториі – было дашто і для тіла. Завдякы новичаньскым ґаздыням, котрым красні раз іщы дякуєме. ➲

⇦ „Президияльна" част участників. Посередині, з портретом Антонича, пані шолтыс Мария Вацек.

За творчым столом сідят (од ліва): Михал Кайді, Мария Янко, Олена Дуць-Файфер, Юлія Дошна і Андрий Копча. ⇨

Окремы і особливы подякуваня передаєме – тіж раз іщы – отцю Деканови Митратови Іванови Піпці. Не лем за удоступніня Осередка „Сарепта", але і за особисте організацийне заангажуваня.

●

Ґорлицку част Лемківской Творчой Осени, зо взгляду на ремонт Руской Бурсы, проведено зас во Дворі Карвациянів. Програм в головным своім срубі был подібний як і в Новици, адже авдиторія ся змінила (хоц найвірнійшы бываталі явили ся і ту). Отже – была ґорлицка промоция Антоничовой *Зеленой Євангелиі*, прозвучала Його *Елегія і дверях сьпіваючых*, авторы чытали свої творы, хоц інчы як вчера.

Але, але! Были акценты новы, котры *красотою украсили* недільну пополудньову стрічу. Был речіталь Юліі Дошны *Сонце в Ґорлицях*, в якым высьпівала Антоничовы вершы, высповідала ся взглядом велькой свойой любови до того чудового царства слів. А верш *Ярмарок* (не знала іщы лемківскої його версиі, зрештом выняткова одбігаючой структуром од оригіналу), вплетений медже інчы творы як мотыв – сьпівала ціла саля:

Мій брат – кравець хлопячих мрій
зішив з землею небо.
Горять хустки у крамарів,
немов стобарвний гребінь.

Співають теслі, бубни бють.
Розкрию таємницю:
червоне сонце продають
на ярмарку в Горлицях.

Был на завершыня 17. едиціі Лемківской Творчой Осени выступ молодіжного ансамблю „Бурян". Прозвучало – красні, природньо, чысто, щыро вельо пісень. Гейбы зошыл в ціліст тоту стрічу Антоничів кравец. ●

ЮЛІЯ ДОШНА СОНЦЕ В ҐОРЛИЦЯХ

Поезия Антонича стала ся мі психічні потрібна з пару поводів. Єдным з них є безсумнівні сусідство народжыня: праві же за села меджом, а уж напевно през єдну гору. Другу, барз важну причыну творит шырше понята тотожніст отчого краю народжыня – Лемковины, з єй кольорами, запахами, з єй набырмілом чутями побожностьом, котру записують діти в свойой чыстой, непорочной душы. Близкіст поета выявила єм тіж, глядаючы в свойой власной памяти мої вчаснодітячы ярмакы в Ґорлицях. То власні там однашла єм перше очаруваня множеством барв, завдякы барвам торкнула єм таємницю хлопця: червене сонце сховал в кышеню як талісман, як спомин найчульший бескыдского краєвиду. Мого днес краєвиду.

Магію спілодчуваня того лемківского простору, вражливіст хлопця и мою вражливіст особисту находжу в ліріці Богдана Ігоря Антонича. Зато є він для мене близкій.

Маме звукове і візуальне награня выступу Юліі Дошны та ансамблю „Бурян", але „втяло" нам знимкы. Перепрашаме.

ХХ-ЛІТЯ СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ

Документ з ТАМТЫХ років

Кінчыт ся річницьовий для Стоваришыня Лемків рік – 20-літя істнуваня організациі. Помістили мы в остатніх номерах „Бесіды" дакус материялів тычучых ся того ювілею, дописів з першых років діяня Стоваришыня. Днес, на закінчыня споминового циклю представляме *Листу участників зобраня заложытелского* з 4 марця 1989 рока, котру удоступнил нам Ярослав Горощак – Секретар Заложытельского Заряду Стоваришыня Лемків.

Дахто бы повіл – листа, як листа, на каждым того рода зобраню подає ся до підпису листу його участників. Та видит ся мі – інтересуючым буде пізрити, одчытати лиця якы пред двадцетьома роками стояли за покликаньом першой в повоєнній Польщи лемківской організациі. Інтересуючым тіж буде – хоц в цілком інчым аспекті – звернути увагу на особы што вписали ся під номерами 19-23. Не найдеме іх пак серед членів СЛ, хоц по даякым часі даст ся почути од тамтой страны голос: — *Вы нас поминули*. Отже, як вказує документ – не поминули сме! Хто бы хтіл – міг быти з нами, може і на експонуваным місци... кед так барз того прагнул.

І, на конец, інтересуючым буде... не видіти на листі (рідко з обьєктивных причын) тых, котрых пізнійше привыкли сме серед нас видіти. Што до коментаря, вкушу ся в язык, хоц може заболіти... Но і видите – як дуже мож по роках видіти на обычайній листі приявности! **(пт)**

Legnica 89.03.04

Lista uczestników zebrania założycielskiego odbytego 89.03.04 w Legnicy | Листа учасників зобраня заложытелского котре было 89.03.04 в Лігници

L. p. / Л. п.	Nazwisko i imię / Назывско і імя	Adres / Адрес	Podpis / Підпис
1	Kopcza Andrzej	Chobienia, ul. Uniejska 4, woj. Legnica	
2	Horoszczak Jarosław	Chocianów ul. Lipowa 11c/13	
3	Merena Eugenia	Chocianów ul. Armii Krajowej 18/5	
4	Horoszczak Maria	Chocianów ul. Wesoła 7a/13	
5	Horoszczak Lubomir	Chocianów ul. Bolka i Świdnickiego	
6	Trochanowski Piotr	Krynica ul. Kraszewskiego 36/3	
7	Worhacz Mirosław	Przemków ul. Karpowa 14	
8	Barna Jarosław	Legnica ul. Paderewskiego	
9	Hnatyczak Władimir	Trzmielów 2, 59-314 Szklary G.	
10	Trochanowski Jarosław	Bielanka 4, 38-311 Szymbark	
11	Paduchowicz Mikołaj	Pawia 35/28, 59-300 Lubin	
12	Dyczko Stefan	Polkowice ul. Skalników 6/7	
13	Dubec Stefania	Lubin ul. Sokola 43/17	
14	Bogdan Gambal	Kraków ul. Nowojki 63	
15	Bogdan Horbal	Legnica, Lotnicza 16/10 kl. I	
16	Dziadyk Lidia	Rankowa 32	
17	Kosowski Stefan	Legnica ul. Nowotki 28/7	
18	Duczyszko Dymitr	Legnica ul. Potoczyny 13	
19	Michał Donski	Gorlice ul. Hibnera 37	
20	Wasyl Szost	Wrocław ul. Petrażyckiego 13	
21	ROMAN KARPIAK	KĘDZIERZYN-KOŹLE ul. WIEJSKA 1/3	
22	Stefan Hładyk	Bielanka 41 38-311 Szymbark	
23	Teofil Dubec	Hańczowa 6 38-316 Wysowa	
24	Jarosław Dłomnicki	Wrocław, Mojżeszowskiego 54	
25	Dymitr Trochanowski	Legnica, ul. Galaktyczna 1/2	
26	Jan Szczepczyk	Legnica, ul. Młynarska 5/31	
27	Bryjan Tomasz	Legnica Bisłupice 14	
28	Piotr Rosocki	Lipce 65	
29	Jerzy Kowalczyk	Lubice 5, 59-214 Legnickie Pole	
30	Michajłuk Olga	Gniewomierz 11 59-241 Legnickie Pole	
31	Kimak Hańko	Legnica ul. Pułkwiecia 18/7	
32	Motodziak Tamara	Gorlice Wlkp. ul. Szewalde 1	tel. 1-22-34
33	Ugrun Jan	Lubin Budowniczych Lech 6/2	
34	Kobani Jan	Legnica ul. Młynarska 13/5	
35	Łeńko Jan	Ulesie 16	
36	Cymbrołuk Piotr	L-ca Pozorska 7/9	
37	BARNA Adam	L-ca Paderewskiego 1/2	
38	Horbal Andrzej	L-ca, ul. Lotnicza 16/10	

Минуло 40 років од основаня Ансамблю „Лемковина”

Смутно вписувати істнуваня „Лемковины” до історії, отже – до минулого, але з другой страны гордо повісти мож, же діяня „Лемковины” – то історія. Історія прекрасна, як найкрасший… сон о Лемковині. Сон котрий ся зъістил, заістнувал в реальным выміри, дал основы бытя для грядущых поколінь, сполнил свою – не завагам ся того повісти – прометейску ролю. І зато – історія!

Пред 15. роками, на 25-літя ансамблю писал єм в „Лемківскым Календарі”: *„Лемковина” зачала сьпівати як „Лемковина” осіню 1969 рока. Під таком назвом зачал товды ансамбль робити першы свої збірны пробы, зас генеральна проба і такой выступ ансамблю „Лемковина” одбыли ся 15 лютого 1970 р., коли то в Ганчовій одсвяткувано 80-ту річницю народжыня і 10-ту річницю смерти Івана Русенка.*

Гнеска рыхтуєме ся до празднуваня... 120. річниці народжыня і 50. річниці смерти Івана Русенка. Зоставліня тамтых і днешніх річниц аж мороз на плечах выкликує. Якоси вельо барже од тых наголовковых 40. років усьвідомлює – же то заправды давно уж было. І кличе смутну рефлексию: — Не засьпіват уж „Лемковина” на 50. річницю свого Патрона (на членскых легітимациях ансамблю видніли Русенковы слова: *На Лемковині і Талергофі невинна кров пролята. Най в нашых серцях на все остане памятка вічна і свята,* зас ансамбль голосил іх зо сцен шыроkому сьвіту). А може засьпіват... Адже того рока Ярослав Трохановскій піднял пробу двигнути „Лемковину”. Раз іщы двигнути… Та – здає ся – прометеізм долі каже быти прикутым до скалы. А може вшытко єдно засьпівáт „Лемковина”... Бо чутны одтале і одсале тугом гнаны голосы старых членів ансамблю: — Зыйдме ся. На пару дни ся зыйдме. І засьпівайме. Раз іщы засьпівайме!... Може то сам Русенко нестаріючом смертю і нестаріючым жытьом кличе — Зыйд ся „Лемковино” в Лемковині на моі річниці!... Ци то реальне? Ци – за нашом родимом мітологійом – є іщы такій дротар, такій дрот (бо дротар може бы ся і нашол), жебы мож здротувати раз розбитий горнец?...

Признам – цілком інакше хтіл єм писати тых пару слів. Хтіл єм по роках – кой вельо ся забыват – „одкрутити” шырены во всякых споминах, жытях, аж і енциклопедиях неправдивы відомости што до основаня „Лемковины”. Кривджучы єй основателя. Хтіл єм написати... Але я такій уж, же все мі бракне презначеного до писаня місця. Повім лем товды тілко: (по перше – за кымси, хто уж тото повіл) — Ты, Ярославе, своє зробил. І цілком уж од себе — Сяд сой, Брате, під свою 70-ку при теплым пецу і грій ся (як інчы гріют ся ціле жытя). Грій ся споминами. Гордо ся грій. Не маш ся чого внимати! Адже „Лемковина” сьпіват... (пт)

В Америці вмерла Мария Ґульович – славна аґентка з ІІ Сьвітовой Войны

LOS ANGELES. Мария Ґульович (Maria Gulovich Liu), Американка о родовых коренях з Литмановы на Спишы (Словация), котра захоронила пред нацистами Жыдів а потім америцкых і британийскых тайных аґентів підчас Словацкого Народного Повстаня, при кінци ІІ Сьвітовой Войны, вмерла на 87. році жытя. Інформувал о тым в четвер (1 жовтня 2009 – Ред. „Бесіда") денник Los Angeles Times. Мария Ґульович вмерла на рака грубой кышкы – 28. вересня во своім домі в місті Порт Гюнем (Port Hueneme) в америцкым стані Каліфорнія.

Вродила ся 19. жовтня 1921 рока в Литмановій. Закінчыла Грекокатолицкій Учытельскій Інститут в Пряшові і в 1940 році зачала працувати во выученій професиі в основных школах – в Орябині, пак в Гриньовій. Было то в часі, кеґ уж рік была при власти партия Йозефа Тісо коляборуюча з нацистами.

Драматычны околичности попри Марии Ґульович зачали ся розвивати од 1944. рока, кеґ ю близкій приятель Жыд, котрий провадил трач та был через Німців все іщы трактуваний за ужыточного, зо страху о неясну будучніст попросил, жебы преховала його жену і діти. Згодила ся, хоц ій за одкрытя такой діяльности грозила сурова кара, штонайменьше вязниця. Та о пару тыжни еї таємницю одкрыл капітан словацкой арміі, але прото же тайно спілпрацувал з підпільом, запропонувал ій своє молчаня, але лем в припадку, кеґ ся прилучыт до повстанців. Мария згодила ся і зачала полнити ріжны повстанчы функциі, для котрых хоснувала свою схопніст і знаєміст пятьох языків, з перфекцийном німчыном влучні.

Онедолга ся влучыла до руской телеґрафічной служьбы, але кеґ Німці здавили повстаня, подала ся враз з партизантами до ґірскых крыівок. Там ся онедолга стрітила з членами місиі Уряду Стратеґічных Служьб (Office of strategic services – OSS) ЗСА, котры од 17 вересня 1944 рока прилітували на Словацию з цілю помагати проводови Словацкого Народного Повстаня і выпровадити з того краю штонайменьше вісемнадцетьох зостріленых пільотів, котрых повстанчий провід скрывал. Потрібна ім была до того тлумчка і быстра організаторка, котра бы забезпечыла контакт з приклонниками повстаня.

Німецкы одділы Едельвайс (Edelweiss) підчас несподіваной акциі конец-кінцьом заяли 26. грудня 1944 рока вшыткых членів місиі Уряду Стратеґічных Служьб окрем двох. Тых, враз з двома британскыма аґентами аж до румуньскых ґір помогла провести акуратні Мария Ґульович. Тырвало тото девят тыжнів. Пятнадцетьох заятых членів місиі OSS, а тіж воєнний кореспондент Associated Press (AP) Йозеф Мортон (Joseph Morton), были в січни 1945 стрчены в концентрацийным лягрі Маутґаузен.

Мария Ґульович, друга з правой, з Аленом Дальсом (з файком), будучым шефом CIA. Фото: Los Angeles Times

По осягніню Букарешту Мария Ґульович одлетіла з Американами до америцкой войсковой базы в Італіі. Онедолга ю армія выслала до Прагы як тлумачку, де стрітила будучого шефа CIA Алена Дальса (Allen Dulles). З його помочом еміґрувала до ЗСА і прияла американьскє громадянство. За одвагу і одданя нагороджено ю в 1946 році высокым державным одзначыньом – Бронзовом Зьвіздом.

Мария Ґульвич была двараз замужня і мала двоє діти, сына і дівку, кажде з інчого супружества. О єй геройстві пишут в своіх книгах америцкы авторы: Соня Язон (Sonya N. Jason) в книзі Maria Gulovich: *OSS Heroine of World War II: The Schoolteacher Who Saved American Lives in Slovakia* (*Учытель, котрий вратувал американьскы жытя на Словациі*) і Джім Давнс (Jim Downs) в книзі *World War II: OSS Tragedy in Slovakia*. Тоту выдано 2004. рока і по словацкы під наголовком *Druhá svetová vojna: Tragédia OSS na Slovensku*.

За www. rusyn.sk
зо словацкого перевьюл пт

ЛУКА СУК

Чмель. Ту останеме на долгы рокы

(продолжыня – 6)

Был то переломовий ден в жытю на чужыні, бо зачынал кус свобіднійше жытя тых кілкох білцарівскых родин, якы остали ту на долгы рокы. „Майонток" (фольварк) якій заняли сме єст оддалений кус од центра того невеличкого села. Было ту тихо і спокійні, не мали сме на штоден стычности з Поляками. Представителі власти – ґмінной і повітовой барзкы рідко давали ту о собі знати. Могли сме в невеличкій ступени хоц кусіцька одотхнути од того собачого натиску психічно-фізычного, якым оточыла нас товдышня власт.

Вісткы о нашій чмелівскій енкляві предоставали ся і дотерали до нашых білцарівян розтрясеных по семох околичных селах; по получыню іх ленійом ламаном дало бы то гнеткы 100 кільометрів. О пару місяци спровадили ся ту на Майонток наступны нашы фамелиі: Галябурда Теофіль, Галябурда Андрий, Галябурда Митро (разом 15 осіб). По році уж декотры Полякы зачали продавати заниманы (в селі) будинкы і преносили ся в інчы місця, гу своім знаємым. Такым способом спровадили ся до Чмеля Льорчакы, потім нашы дідо Тевдор Трохановскій з тетом Ксандром і сынами Ярославом і Петром, Череп Петро з Ольком „Писарьовом", Гербут зо Штефком з Горбка і Штефан Поручник з Анном. О пару років Миколай Череп, брат Петра, оженил ся з Ульком Льорчаковом і замешкали в старым майонтку при асфальті, в сусідстві свого брата Петра. З другом Льорчаччыном дівком, Марином, оженил ся Василь Трохановскій і замешкали в будиночку напротив школы, якій одкупили од надлісництва, по гайовым Фюку. По Кукулі одкупил і обнял ґаздівку Митро Куземчак – по другым оженку і заложыню новой родины. В шкільным будинку осіла учытелька Федак Мария з мужом Владимірьом і сынами. Під конец 50-ых років в Чмелю мешкало уж 18 родин лемківскых і 10 польскых, разом з лісничым, котрий замешкал під лісом в выремонтуваній през державу лісничивці.

Полякы усували ся, вертали в свої стороны, бо не были переселенцями з-за Буга. Нахапали ся хоц-якого добра по Німцях, повывозили там де ся родили, а пізнійше сами ся выпровадили. Нєзаперечальным єст, же місцями част знищынь доконало войско фронтове, діяня воєнны, а наступных знищынь допущали ся шабровникы, цванякы, обібокы, кацикы, преступникы, котры за даруваня ім преступств выполняли наложены на них заданя. Єдны на заході шабрували понімецкы добра по селах і містах, а другы на полудньовым сході по Лемках і Українцях. А през цілых 60-т пару років ся акцентує в радию і телевізиі „... jak Polacy zastali po wojnie wszystko spustoszone i zniszczone, wyszabrowane...". – А хто ся до тых знищынь причынил?... Бесідували старшы люде што *людском кривдом ся нихто не збогатит.*

Припоминам тоты історичны факты прото, же здаю си справу што векшіст нашых люди не є до гнескы сьвідома того – чого так з нами Лемками ся діяло і діє. Мам тіж на увазі молоды покоління Лемків, жебы іх едукувати, побуджати і підносити іх сьвідоміст, жебы мали арґументы, котрыма мож ся боронити в ситуациях напастливых, а не спущати уха по собі з несьвідомости і параліжуючого страху. Час найвыжший станути в обороні свойой лемківской тотожности і невинности, жебы не принимати безкритычні обчы інтерпретациі о нашых винах і не дати ся скусити, згодити на тото, што нам ся пропонує, офірує, підповідат, підплачат і намітує, жебы давати запору тому, чым неприхыльникы хтят нас кормити – жебы сме о своім забывали. Час престати ся бояти, треба всяди боронити і выносити добро нашого лемківского імене, не піддавати ся тым, што старают ся го нищыти вшыткыма – правным і безправныма – способами.

Приведу парунадцет причын той нашой тернистой істориі, выгнанчой траґедиі.

Очывидным єст, што переміщыня наше зо Шронова до Чмеля наступило за повідоміньом і зозволіньом сельскых, ґмінных і повітовых урядів УБ – бо были сме убезвласновільнены, але наступило яко бы з власной волі, хоц воля тота не выникала з розкошів нашого выгнанчого жытя, лем пополняных блудів в маневруваню выгнанцями, без докладных плянів – де і кілко родин осадити, без розпознаня ситуациі в повітах, ґмінах і селах кілко де родин мож змістити в гідных людям варунках.

Власти польскы, вшыткы іх орґаны твердили, дальше твердят і пишут, называючы бестияльскє нас выгнаня – переселіньом, што єст podstawowym błędem rzeczowym – цільово наголошуваным, жебы замазати істинну правду і негідности в шыреным і практыкуваным на нас безправію выражаючым ся в нереспектуваню прав подля медженародовых конвенций.

А зато, же был то уж перший тыжден липця 1947 р., кінчыла ся акция выгнанча і за-

трачала ся докладніст в реалізациі нашмареных і обовязуючых інструкций в чынниках, якы были зобовязаны до препроваджыня той ганебной акциі. Як на початку зыідливі перестерігали они жебы:
— розділювати споріднены фамелиі;
— ізолювати сьвідомых і актывных люди;
— розтратити помедже обчыма в вызначеных селах по пару родин;
— не менше як 30 км од границі німецкой были осаджены;
— найменше 15 км од векшого міста оселены;
— жебы, жебы, жебы... цілком здусити, вынищыти материяльні, моральні, духово, культурово, психічні, жебы доцям зламати духа лемківского, одобрати силу волі, одерти з гідности, то на домір вшелеякого зла, тепер, уж під конец той плямистой акциі, в недбалости і легковажыню – бо нихто не брал одповідальности за долю люди – тепер роблено оборотні, пхано в єдно місце дуже родин, жебы ся побыти клопоту. З того выникали наступны клопоты для выгнанців. До єдного старапченого будинку втиснены были по дві або три фамелиі, великє загущыня, стиск – до 15 осіб в двох ци трьох поміщынях, варункы жытя не до знесіня на должший час. Прото змушены были хоцкотры выгнанці, подібні як нашы Болцаривяне, глядали ліпшого місця з мыслом о своіх дітях, о іх будучности.

Не даст ся тіж вкрыти фактів, же по кількох тыжнях партийно-убецкы уряды піднимали наступну акцию реґулюючу акцию выгнанчу, бо з причыны нелімітуваного скуписка выгнанців або по стверджыню, же сут ближе як повинни великого міста, преганяли іх де інде, на примус, далеко од своіх люди, по єдній родині помеж чысто обчых і неприхыльных нам люди. Тычыло ся то найчастійше выгнанци, котры в списах робленых на збірных пунктах были през кациків УБ вписуваны до рубрикы „a" – groźny, niebezpieczny, або до рубрикы „b" – podejrzany (в рубриці „c" были означены – spokojny). До шырокой розмаітости шыкан належал спосіб сіяня панікы помеж населіньом прибылым ту зза Буга; голосили они велику неправду о нас Лемках – же то самы бандеровці, же треба ся іх стеречы, бо можут зробити кривду, не треба ім довірювати ани помагати... – і інчы преріжны бздурны вымыслы якы могли ся родити в хворых умыслах. Кажда война деморалізує люди, а іщы така зьвірска, як II Сьвітова Война, особливі, придає звыродненых, якы підшыты шовінізмом стают ся небеспечныма потворами, котры без памяти будут ся знущати над выбраныма собом невинныма жертвами. Лемкы през вшыткы століття были гноблены, в каждым системі в якым приходило ім еґзистувати і през вшыткых владарів якым підлігали, бо все ся находили силы і такы люде, котры підюджали пануючы власти против нашому народу, аж остатньо нашла ся сила, котра нас, о пілторатисячным родоводі, з рідных земель вымела. Все были сме поневераны і трактуваны як люде другой катеґориі, хоц в державі – коли лем істніла і была зазначена на мапі Европы – мы, хтячо ци нехтячо, працували для єй добра. Выкорыстувано і вызыскувано нас на вшыткы стороны неконвенциональныма способами, пришывано ріжны оскаржаючы латкы, одберано нам нашу особовіст і понижано гідніст. Претримали сме вшыткы войны, наізды, премаршы войск і інчы перфідны шыканы змушаючы нас до почутя быти інчыма як сме, аж сусідска негідніст нашла на нас неморальний, нетычний і неправний спосіб, шмаряючы вину на комуністычний систем. То чом уж в 1928 році, поза нашыма плечами, без нашой згоды урядово узнано нас Українцями, а в роках сороковых, під конец войны, вынято нас цілком спід польского державного права, остали сме безборонныма сиротами лишеныма самым собі, жебы мож было з нами робити што ся жывні хце. Створено кыртаве право, без мотывациі вміщыня го в праводавстві меджинародовым, для себе, до реалізациі своіх еґоістычно-шовіністычных і фашыстовско-большевіцкых замірів, жебы в нелюдскій спосіб спичынити аґонію маціцького, поневераного, безборонного і в ничым невинного народу, так вынищыти і упокорити, жебы ся уж веце не піднюс з колін і на все стратил почутя одрубности, лишыл свої традициі, культуру, занєхал віру, словом – затратил тотожніст.

Не вшыткo і не вшыткых повело ся знищыти. Здорове ядро народу претримало вшыткы противности і на ново оджыло і зміцнило ся. Вышли тіж на верхы чорны плямы і нечысты інтенциі, якыма кєрували ся нищытелі нашого народу, але днес скутків іх звыродніlой діяльности неє кому направити, неє на то призволіня, лем дає ся вычути молчачу акцептацию пополненых старых тяжкых гріхів. Остає нам лем наша гідніст і незламніст в дужыню до правды, котром мож підтримати іщы нашу тотожніст.

Село Чмель тримало ся серед тых наймічнійшых. Як спомнул єм выжше – з рока на рік дополнювало ся нашыма людми, зміняло ся на нашу корыст.

(дале буде)

ВАНЬО ВОЖНЯК

Осін, осін

Осін, осін, ден хмарніє,
Часом сонце, часом ліє,
Штораз барже ся коротшат,
Штораз веце ся темніє.

Хмары штораз веце ідут
І частійше ся являют –
Такы сивы, часом чорны,
Деси тіж і даде білы.

Одкаль они ся вертают,
Там высоко в горизонті,
Якбы стіны ся тримают,
Руху навет іх не видно.

Одблиск сонця лем оддают,
Спомин літа, яри цілой,
На них можна си чытати
Так высоко, так далеко.

Може тіж часом припомнути
Літо тепле, яр зелену,
Як ся вшытко розвивало,
Травкы з землі выходили.

Квіткы на них вырастали,
На деревах листя росло,
Штораз веце прибывало,
Та пічніли юж голузкы.

Квітя овоч си вязало,
Листя зелін наберало
І корону прикрашало
На дереві в загайнику.

Якбы в раю, в тым лісику
Жытя росло – видно было,
Тепле літо приходило –
Краса літа так богата

Же не спосіб описати.
Розвивают ся былины
І багнітком розквитают,
Розвивают ся тернины.

Білым квітом ся вкрывают,
Деси все при лісі роснут,
Бо там тепла си глядают;
І крушына тіж там росне.

Лісы тугнут штораз барже,
Они свою силу мают,
Ідут вгору і на бокы,
І густійшы вырастают.

Садовина по свойому
Росне собі деси в поли,
При потічку, на долинці,
Часом стратит ся на роли.

І розквитат там букетом,
Таком красом кольоровым,
Котрий стоіт там на роли
Поставлений як на столі.

Та і даде, там на полях,
На деякых кус выжынках,
Часто єст то ближе ліса –
Росне дико садовина.

В порі яри си заквитат
І овочы потім плекат,
В порі літа вырастают,
На голузях градом вісят.

Аж ся зближат ґу осени –
Так овочы выроснены
Юж падают, облітуют,
Під деревом землю крыют

Тым богатством выросненым
І тым даром з літа даным.
Лем дерево юж змучене
Стоіт в поли вычерпане.

Та і тіж осамітнене –
Тепло літа ся юж минят,
Зелін листків тіж преминят,
Сокы з него вытягнены.

Овочами в порі літа
Вітер зимний юж подуват,
Землю студит, сокы сушыт
І кореням тіж утруднят.

Та дерево там засыхат,
Листя жолтне, соків неє,
Зимний вітер не устає,
Ден по дни ся коротіє.

Сонце што ден менче гріє,
Штораз ниже сходит долов,
Зато тепла все єст мало,
Бо промени деси втічут

Там далеко – поза лісы,
До Тропіка, до Рівника,
А ту пильно втіче літо,
Тепла свого нам не лишат.

Бо з осіню ся преплітат,
Осін рядит по свойому,
Та лем вітром, зимном грозит,
Зараз дощом тіж понавят.

Зберат плоды з того літа,
Што дерево іх плекало,
Тішыт ся богатством велькым,
Што през літо вырастало.

Падат юж дерева сила,
Але листкы іщы вісят
Та ся тримат, хоц змучене,
Лем же осін своє робит.

Вітры жене і холодит,
Землю студит, претяг робит.
Пришол жолтен і листопад,
Листкы цілком облетіли.

Лем голузкы і конари
На дереві там остали,
Але цілком посивіли,
Посивіли, почорніли.

Ґу дереву ся стулили,
Якбы тепла кус глядают,
Але голы ся остают –
Так без жадной охороны.

Бо то в поли, там на роли
Стоіт собі в самотині,
То ся само себе тримат
Лем корени в його земли.

Там вроснены сут глубоко,
Та і міцно ся тримают.
Оно росло од кореня,
Што през рокы сокы дали.

І кормили його нима,
То дерево вырастало,
Але юж приходит зима,
Листя падат – вшытко впало.

Лем дерево, ту на вітрах,
Само в поли ся остало.
Вітры зимны, ледуваты
Не претягу лем гуляют.

Бо то осін зиму хвалит,
Вітры гоном примерзают,
Творят ошад ледувату,
Хтят дерево ньом ковати.

А дерево по свойому
Стоіт в поли, там на роли,
Бо то на ній ся прияло,
Долгы рокы вырастало.

На коренях своіх росло,
Та тіж силу свою мало,
Тугло, росло, квитло долго
І тіж овоч цінний дало.

Што і з него корыстали
Попрез літо і в осени,
Покля листя ся тримало
Та овочы вырастали.

По конарах, по голузках
Всяди собі там вісіли
І дерево так прибрали,
Так красетно прикрасили.

А корона злотым взором
Ціле літо там блищала,
Бо ріс овоч з єй корени –
Злотий овоч, што выдала.

Тераз листя облетіли
І на землю попадали,
Крыют нима в ней корені,
Жебы в зимі не померзли.

Осін, осін, ден хмарніє,
Часом сонце, часом ліє,
Шораз барже ся коротшат,
Шораз веце ся темніє.

26.10..2009

Од редактора:

Чудний то верш. З нереґулярным рымом, але з ідеальным рытмом. Гейбы преґаданий, гейбы тоты самы мысли навертают ся в ним, гейбы місцями і лоґіка ся тратит. А кед ся глубше внуриш, часто находит ся она.
Смутний то верш – як смутне, аж до білости, жытя Автора.

БОГДАН ІГОР АНТОНИЧ

Рождество

Бог народил ся на санях
во містечку тихым – Дукли.
Ідут Лемкы, і в крисани
місяц несут Му округлий.

Задуявом нічка вісит
попри соломяных стріхах.
Божа Матір взяла місяц –
срібным стал ся він оріхом.

Коляда

Тешут теслі з срібра сані,
стелит ся сьніжыста синь.
На тых саньох во незнане
вюз ся буде Божий Сын.

Тешут теслі з срібра сані,
сниют ся весняны сны
На тых саньох Ясна Пані,
в очах Єй будучы дни.

Ходит сонце во крисани,
уж Дітина Славян спит.
Женут сані, плаче Пані,
жытю ся постелил сьніг.

Черемхы

Як сьвічка ся курит черемха
в вечера побожній руці.
З Вечырні вертают ся Лемкы
до хыж задумано ідучы.

Забыти-м, мій краю, не годен цвіт черемх
в мыслях болячых,
кєд місяц над нима выходит
гейбы вівсяний колачык.

Перевьюл Петро Мурянка

Чытай на наступній страні ➔

Маме вельку сатисфакцию

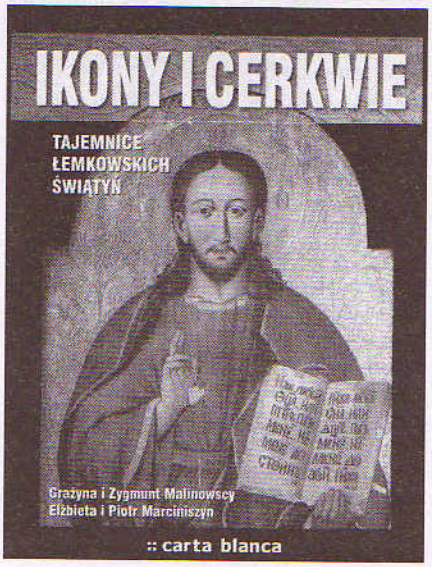

Grażyna i Zygmunt Malinowscy, Elżbieta i Piotr Marciniszyn, IKONY I CERKWIE. Tajemnice Łemkowskich Świątyń. Wyd. CARTA BLANCA Sp. z o.o., Grupa Wydawnicza PWN, 2009, str. 176, ISBN 978-83-61444-15-2

В „Бесіді" нр 107/2009 презентували мы даний альбом. Там звернули мы увагу на шувны історичны похованіня в описовій части выданя, завершуючы свої слова так: (...) *То небезпечний текст, гірший од меджевоєнной Перадзкой. Бо в новых, унійных часах. З шыльдом PWN.* Застарали ся тым барз Авторы знимок – Ґражина і Зиґмунт Маліновскы, цілым серцьом приязны нашій Лемковині. Пан Зиґмунт писал до мя вельо раз, заєдно з больом душы. І якє же было моє зачудуваня, коли осіннього дня почта доручыла мі... альбом, з писмом о змісті: *Szanowny Panie, w załączeniu przesyłamy egzemplarz dodruku albumu „Ikony i cerkwie. Tajemnice łemkowskich świątyń". Jest to wydanie uzupełnione i poprawione, między innymi według pana sugestii. (...) Z poważaniem – Emilia Sokolik Kierownik projektu. Wydawnictwo Carta Blanca.* Значыт – наше безкомпромісове писаня на „Выдавничій Полиці" приносит і вымірну корыст. (пт)

Выбачте

В попередній „Бесіді", на стор. 25 поміщений там материял підписано Мирослава Хомяк, а має быти **Меланія Хомяк**. За омылку обі Пані щыро перепрашаме. (Ред.)

Транс – Антонич, або як переводити Лемка на лемківскій

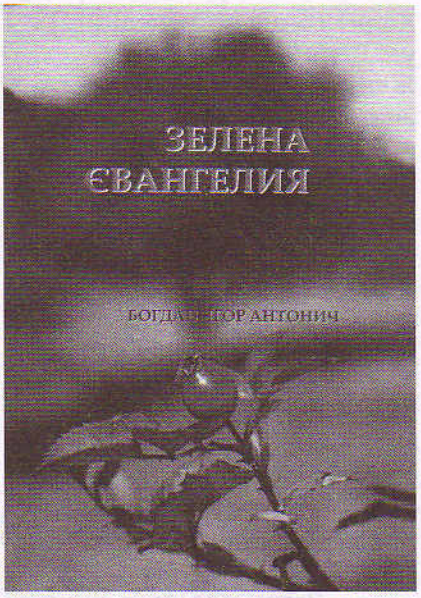

Богдан Ігор Антонич, ЗЕЛЕНА ЄВАНГЕЛИЯ, выданя двомовне, на лемківскє перевьюл Петро Мурянка; Выд. СЛ, Крениця – Ліґниця 2009, с. 156, ISBN 978-83-927395-0-0

Насамперед треба поставити пару основных звідань, котры не просто лем будут ждати на одповіди, але кажут задумати ся над нетыповыма проблемами, пізрити на культурову реальніст з неосмотреного іщы місця, зачудувати ся парадоксами, посмакувати слів в іх невыповіджені першобытности, прикликаній як ехо до выповідженого.

Звідайме ся, адже, што было материйом перекладу, якы тексты сут том базом, котра выповіджена авторском вольом, тепер прорече наново, рішыньом і його довершыньом через перекладача.

Звідайме ся тіж, чом такій переклад ся удостоіл, якій замысел його вюл і докале мал завести.

І іщы звідайме, што остало придбане нашій культурі через тот переклад, яка трансляторска перлинка долучыт до фурт іщы скромного кошычка перекладів на лемківскій.

А на конец іщы звідайме про Антонича серед Гір, в тырвалости материі його думкы в Зеленій Євангелиі Лемковины.

Маме пред собом небудяку текстову якіст – ліричну, формальну, фонічну, образову, духову. В каждым з тых аспектів Антоничова поезия доходит до совершенности. Мож проводити дрібницьовы аналізы, вказувати окремны стилістычны тропы, версуфікацийны прийомы, ліричны домінанты. Мож перечыслити цілий артистычний репертуар, выкорыстаний през поету. До Антоничовой поезиі єднак не тади веде дорога. Єй чытати і принимати треба цілістно, не аналітычні. Войти треба в тоту глубину, гущявину біосу, яка кыпит, пульсує, дыхат жытьом, яка є можлива лем в мітычным розумліню і приниманю світа. Прото ленія раціональной думкы все буде лем кряслила якісий зовнішній, єдноаспектовий пут перцепциі. Антонича чытати треба не інтелектом, лем сенсорами "одчаровувати" зачаруване світло, блиск, запах, звук, шалений обертаний рух, силу і прагніня жытя. Але не жытя єдиниці, одорваного індивідуум, осамітненого в своій рефлексийности *homo sapiens,* лем жытя вкоріненого в природу, інтуіцийні акцептуючого натуральний рытм чловека безсмертного через єдніст з вічном натуром. Так писати міг лем хтоси, хто мал мітычне одчуваня себе серед світа, хто чул, же молодым прикличе го тот неограничений жадныма уж леніями і часовыма берегами вічножывий біос, хто духово николи не одділил ся од него і тужыл за общеєдністю з тым веґетацийно нестриманым хаосом.

Характерний для Антоничовой поезиі теперішній час або одсутніст часослів, дают мітычну позачасовіст, вічніст. Ту і тепер, так як все і николи, не односят ся до історичного часу. Они сут бытьом, пережываньом, а не діяньом ся. Подібне неодношыня ся до історичного часу є характерне для фолклору, красні проявлят ся тіж нп. в піснях-вершах циґаньской поеткы Папушы. Так пишут, бо так чуют люде першобытны, чутливы і інтуітывны, котры сут втоплены цілым собом в кожде дыханя, дырґніня, рух, звук, быркіня, евфорию... окружаючого.

Не спосіб адже Антонича чытати інакше як через спілодчуваня того, од чого поета николи ся не одділил, так за жытя, як і по смерти. А спілодчувати вполни може лем тот, хто подібні єст інтеґральном частком того світа і той природи, котрыма выплекал Антонич своє чловече і ліричне я – мы – вшытко. І не мам ниякого сомніву, же так чытат, так чує, так пережыват і однаходит в собі Антоничову поезию Петро Мурянка. Не одраз дізрил єй так цілістно. Мусіл до того дозрівати. Коли бо Антонич входил в його лемківскій пелехато-кучерявий світ, все ся тото діяло через розум, котрий актывізувал ся в однесіню до ідеолоґічно-нацийных наддатків, з якыма был експонуваний Антонич з огляду на етнічний язык його творчости. Мурянка дост долго борол ся з домінуючом над вершами Антонича іх языковом клясифікацийом. Од полного одшмариня Антонича поза меджы лемківского світа, дошол він до полной його акцептациі, спілпережываня, захопліня і зінтерналізуваня для лемківскости через усуніня границ языка.

Коли слухала єм арґумантациі Мурянкы, чом творчости Антонича в просторі лемківской літературы розсмотрювати ся не повинно, єй основом был язык, якым писал поета. На моє тверджыня, же лемківскы тексты, тыпово для пограница, творены сут в ріжных язках, залежні од етапу розвитя етнічной свідомости, розумліня цілю писаня, зовнішніх імпульсів, кондиції лемківского писаного языка, Петро Трохановскій одповідал: «але то уж час творіня Гунянкы, Русенка, Антонич з нима не пішол». Тепер, за своім зміненым внутрішнім переконаньом, Мурянка тлумачыт як розуміє украінскоязычніст верши Антонича. Пояснят то біоґрафійом, вроджыньом ся і осаджыном в такым а не інчым місци лемківскых еманципацийных стремлінь, прібує доводити, приводит арґументы, конципує, як то ся діяло, же поета, котрий з трудом (прикликуване през вшыткых ставляня наголосів) присваял украіньскій язык, тым як раз языком выспівал свою душу. Адже, розумово прібує змінити своє і чытаючых думаня про языкову достоменніст поеты, прібує вказувати, же стосуваний в творчости язык не є рівнозначний з етнічным самоокрисліньом, же Антоничове однесіня до етнічности было скомплікуване і вельочынникове. Розумні хце переосмыслити тото, што в його одчутях ясно ся явит. Не годен бо, хоцбы ідеово упереджений, поета о Мурянчыній сенситывности, не одчути той духовой величавы і безграничности Антонича, цілком незалежной од громадского і языкового контексту, в котрым му пришло жыти през 28 років.

Міцно уформуваний в етосовій повиности до знедоленой вітчызны, ставлял Мурянка есенціяльны границі Лемковины, боячы ся, жебы котрисий з міцнійшых етносів не продер ся през невысокій преці іщы мурок. В тым ограниченым повинністю стремліню барже ся заперал, як отверал. Што украіньскоязычне буди-

ло пошану, зацікавліня, прагніня познаня, але стисло оставало одгороджене од лемківского. Тым барже, же як раз в часах першой молодости Мурянкы, а часом і до тепер (хоц уж шторазрідше), казано Лемкам урядовом нормом в україньскоязычности, україньскокультуровості однаходити своє етнічне «я». Поета-Лемко своіма лемківскоязычныма текстами, радикальныма судами і поставами ставлял і боронил границ Лемковины. Не міг товды свобідно чытати і чути понад границями, а особливі понад границьом лемківско-україньском. Не міг одчути Антонича понад україньскым языком його творів.

Але коли уж лемківскы границі, діяньом такых як Мурянкова етнічных постав Лемків, стужали, коли уж урядова норма не клясифікує Лемків до україньскости, міг Мурянка звільнити ся од ограничаючой повинности, міг свобіднійше почути не зведену до границ – неограничену вітчызну. Товды міг стрітити Антонича на Новицкым пути і одчути го цілім собом – не розумовым, лем сенсуальным, не етиічным лем мітычным. То была стріча двох форм єдности, гармоніі і спілбытя зо світом. Форм барз подібных, выплеканых тым самым простором, реальні або лем символічні, залежні од етапу жытя каждого поеты. Тот імпульс был нестриманий, як кажде інтуітывне пересвідчыня. Знал Мурянка, же Антонич на Лемковину вернути мусит. І хоц знал тіж, же він николи з нєй не одышол, рішыл го вернути тым вшыткым, котры чытают світ найглубше і найполнійше через свій рідний язык.

Чым адже є тота трансляция? Реку лем, же тлумач повідал – іщы нич ся мі так добрі не переводило, як Антоничова поезия. А тлумачыл він уж неєдно і неєдно тіж з україньского языка. Діло не в тым, з якого языка, лем в тым, як одчуте, пережыте, выповіджене през поету трафлят в лемківскіст, тзн. як близко і глубоко охопити тото може лемківскій язык. Ту як раз є істина того надзвычайного перекладу. Антоничову єдніст з зеленом материйом природы, мітычне бытя во вселенній лемківскій язык, котрого мастером є Петро Мурянка, охопити може совершенні, здає ся як ниякій інчий. В тлумачыню тым Мурянка переводит не слова, не фразы, не думкы навет, лем сенсуальну, цілістну суть пережываня. Дыхаючы тым самым духом Гір, чуючы маґнетызм того самого роззвізджженого Неба, того Місяця, будучы ближе того самого Сонця, тлумач выповідат духа поезиі Антонича в тым языку, котрий уформуваний остал през дознаня специфіы Бескыда, неба, звізд, місяця, сонця над ним. Не будит прото сомніня вызнаня тлумача, же тот переклад не был перекладом, лем однаходжыньом стежкы, ци барже навет атмосферы, в котрій лягли ся Антоничовы вершы. В ефекті маме наново выповіджене, прикликане динамічне як сама гірска природа жытя неодділеного од натуры, бытуючого в космічній вічости гірского народу. Не спосіб не достеречы языковой адекватности перекладу до образово-акустычно-рухового характеру тексту:

Корчма, мов кущ, що родить зорі,
свічками палиться вночі.
З горілки б'ють дими прозорі,
скриплять іржавії ключі.
Смичком вогнистим тнуть цигани,
Розкотисто співає бас.
Пече музика, й голос тьмяний,
і струн сп'янілых лютий бряз.
Тремтить на флейті пальців десять,
Музичне дерево горить.
Із бубна, мов із дзбана, ллється
роздзвонений, гарячий крик.

Елегія про співучі двері

Корчма яснину од сьвіч родит,
як горіючий жыє кущ.
Палінка все ту верховодит,
зааржавілий скрипит ключ.
Огнистым смыком тнут Циґане,
гын розкотистий гугне бас,
і пече звук розпоясаний
струн опьянілых в пізний час.
На флейті тремтит пальців десят,
музычне дровно іскор жде,
з бубна здушений гурк ся несе,
розливат ся як з дзбана мед.

Елегія о дверях співаючых

Выбрал Мурянка з поетычного доробку Антонича вершы, котры найглубше пережыл, котры найполнійше оддают зелену глубінь внутрішнього космосу поеты:

Я розумію вас, звірята і рослины,
Я чую комет шум, зрастаня чую травы.
Антонич - звіря тіж, во смутку, кучеряве.

До істот зеленой звізды

Або тоты, котры біоґрафічні так міцно вказують повязаніст з том а не інчом земльом, з такым а не інчым рытмом жытя, вказують Антоничову чутливіст на динамічну, звукову і образову якіст простору, котрым не меншеє захоплений є тіж сам тлумач.

Шугнул од воды, як Циґанча.
вітрами отулений свит,
на піску як шалений грявчыт,
молодий, смаглий шугат в сьвіт.

Змыйом ся виє, сьпіват ріка,
хлюстают вітры вшыр і вздолж,
ден вштурят місяц за стромикы,
як до кышені старий ґрош.

Клюют ліщыну косы сьпівом
і дзвонит вільний тракт як спиж.
Хлопчыско босий і щесливий,
на плечах несе сонця диск.

На тракті

Нихто іщы так не співал по лемківскы, як заспівал Антонич в перекладах Мурянкы. Антоничів смуток, тугу, задуманя, пантеістычну філософію внутрішню гармонію, першобытне повязаня з космосом, захопленіст жытьом, поганьску біолоґічніст, сенсуальніст, маґію, містыку, вшытко тото, як безцінны перлинкы, тлумач позберал і выекспонувал так, жебы не стратити ани часточкы іх вартости. Заясніли они наново, набрали нового жытя в жытю того простору, якій іх створил.

Хоц Антонич не был незнаний Лемкам, хоц в вельократній формі остал серед Гір, істніє і прикликуваний єст на ріжны способы, то одданя його поетычного мікрокосмосу языком лемківской землі є формом увіковічніня Антонича серед зеленых Бескыдів на найбарже тырвалий і натуральний спосіб. Лемківскому языкови і культурі приносит тото натоміст таку якіст, котра є ефектом надзвычайной еманациі природного таланту в короткотырваючій творчій експлозиі. Неповторне совпадіня человечго ґенія з ґенійом природы за справом сесой публикациі стане ся зас естетычным, духовым, достоменным пережытьом новых чытатели, тых про котрых покору і мудру акцептацию порядку жытя співат в своіх ліриках Антонич. Сут то важны сосеред сігаючых по творы того поеты чытателі. Є велика шанса, же будут чытати його поезиі не розумом, формальныма прийомами, лем цілыма собом, спілодчуваньом і спілбытьом в тій духовій атмосфері, котра є сутью лірикы Антонича.

Поета-ґеній вымагал рівно талантовитого тлумача. Мало кому повело ся в перекладі на інчий язык оддати полного, глубокого, надзвычайного Антонича. Переклад Мурянкы є непорівнальний до інчых. Тлумачыл бо він не на інчий язык, лем выповідал Антоничів світ языком того як раз світа. Будучы чловеком з чутливістю, подібні як Антоничова, выплеканом през тот світ, мал він особливу ролю, переспівати Антонича так, жебы каждий Лемко – чытатель почул, што Антонич є сутьово вписаний в природний і культуровий лемківскій простір. Тоту ролю публикуваны гев переклады в найвыжшій ступени выполнюют.

Олена Дуць-Файфер

Я тому ослови нич не зробил!

Вылетіли школяре на павзу. Недалеко школы пас ся осел. Тай Ванцьо зачал робити ослови назліст. Виділ тото учытель, та хватил Ванця і выкрутил му уха. Ванцьо в плач, выходит деректор.

— Ты, Червеняк, чого плачеш?

— Бо пан учытель мя били, а я тому ослови нич не зробил!

— Є, ты бетарю, то ты свого пана учытеля ослом называш?!

Выбил Ванця деректор, вырвал му з головы волося на повісмо... Іде Ванцьо плачучы домів. Зьвідує ся го отец:

— Чом, дітино, плачеш?

— Бо мя бил пан деректор, а я тому ослови нич не зробил!

— А ты шкоте! То ты свого деректора ослом называш?!

Не мал Ванцьо часу обернути ся, а дістал по вітцівскы. Йойчыт Ванцьо. Приходит мама:

— Чого, дітинко, плачеш?

— Бо мя няньо били, а я тому ослови нич не зробил!

— А ты супостате - то ты свого вітця ослом звеш?!

Не мал Ванцьо часу отворити ґамбу, а дістал од мамы.

„Лемко", Нр 31/1913

Хлопска філософія

КУМА: Повіджте, куме, чом то ся коні боят самохода, а воза ся не боят? Преця віз тіж іде!

КУМ: А вы, кумо, виділи даколи вояка в червеных сподніх?

КУМА: Та чом бы ні? Не раз!

КУМ: І не бояли сте ся?

КУМА: Та чого?

КУМ: А як бы сте так виділи червены сподні без вояка, жебы ходили? Не встрашыли бы сте ся?

КУМА: О, Матко, іщы і як!

„Лемко", Нр 33/1913

Артисты ПУЛьС-у. Выступили недавно в Гожові. Але о тым – в наступным номері „Бесіды"

Приповідкы народів – 9 (чиньскы/хіньскы)

Аж з вершка горы мож оцінити простір рівнины.

Голодному дай кавалец хліба, але смутному дай кавалец серця.

Де урядник биє люди, отец сына, а муж жену – там неє стыду.

Дохтор годен вылічыти з хвороты, але не з долі.

Єдна хвиля радости розганят сто страплінь.

Кажде стебло травы має свою краплю росы.

Кєд дахто оциґанит землю – і она го оциґанит.

Копай студню пред тым, нич будеш спрагнений.

Належати до людского роду є легко, быти чловеком – трудно.

Не завивай огня до паперя.

Священник може втечы, але святыня мусит остати.

Стох хлопів може выставити величезну фортецю, але без жены неє дому.

Сут люде, котры ловлят рыбы і такы, котры каламутят воду.

Максим і Клим

Клим пред Рождеством выбрал ся до фризиєра.

— Якы сут вашы політычны погляды? — зьвідує фризиєр.

— Такы самы як і вашы.

— А одкале знате, якы сут моі політычны погляды?

— Та не знам, але то вы тримате в руці голяк.

•

— Уж сте были колиси в нас — гварит фризиєр до Клима.

— Нім, ухо єм стратил на войні.

•

— Заєдно, Максим, пишут в тых ґазетах лем о шкідливости куриня. Мушу з тым скінчыти.

— Мечеш куриня?

— Нім, чытаня.

•

— Знаш, Климе, тоты новы зубы, што єм си дал вставити, болят мя.

— Добрі ти дохтор гварил – же будут ціком як правдивы.

•

Максим купил сой фузию.

— Вчера застрылил єм три качкы — гварит до Клима.

— Дикы качкы?

— Дикы то они не были, але моя баба,гварю ти...

•

— Бабо — жалит ся Клим — так єм чул, же інчы при коханю аж йойчат. В тебе єм того не спостерюг.

— Йойчала єм, йойчала, але тебе при тым не было.

ШТЕФАН СУХЫЙ

Выношуваня різдвяной яличкы

Зачули сме на селі дес,
як речуют стары люде, —
ты, новино, сьвітом ся нес, —
же уж Святий Вечер буде.

Вітры двір набіло стелят,
ту ангел кльопкат до двери,
а я іщы не мам нияк
яличку – стромик різдвяний.

Ту наще рано стоіт він,
стромик, щто розъярил
сны во мі,
як з гір вітрозелений дзвін
задзвонил во нашым домі.

Стояла ту зачіплена,
дары давати готова,
кут каждий позаливала
люфтом пахотным лісовым.

Во хыжи ій щавы спріли,
зелену ронит чатину
на достойний обрус білий
покрачунового* сьнігу.

Думам о красі минувшій.
Прогайнувал єй спрічний час,
та не промарнит чысту душу,
што Господ і мати
тримлют в нас.

Міняют ся Різдва роками,
вечеры і рана не такы,
кєд сме в соломі коло мамы
зберали дрібны оріхы.

Хоц все парады не вісят
на яличці в твоім домі,
ты в души єй выпарад
і буде ти, як в небі, добрі.

Яличко різдвяна, верний ся,
розсьвіт чародійны сьвітла,
душу щестьом наполний нам,
бы в нас людскіст вічні квитла.

---

* покрачуновий; од хоснуваного полудньовыма Русначками *Крачун* – Рождество.

Верш взято з *Русиньского літературного альманаху на рік 2004*

Послухайте вшыткы люде
лемківского роду —
хто в тым краю рідным, бідным
каламутит воду.
Послухайте, може ся вам
придаст тото в біді,
може навчыт шанувати
братів і сусідів.

(Амроз)

Місце для рефлексий

І зас нам ідут Святы Святка – Рождество і Новий Рік, і Йордан. Што же Вам повісти?... Єдно знам – не буду бортачыл як все. Прочытал єм ту, по лівій страні, за кріском, як за ближньом сусідовом меджом прекрасний верш, розлял ся мі він чатином – бальсамом по души, ай по земскым тілі – по руках, што палицю тримати мусят, по ногах находженых жытьом. І не до жартів мі уж, не до пригварок, не до шпортаня в чловечій души. На тот раз, в тот святий час – ніт.

Гнеска прагну вінчувати Вам щыро, тепло, приязні. Родинной, ясной, богатой Велиі – з чесноком, бобальками, грибами, бобом, горохом і фізолом, з капустом і так дале, але... без следзи (і зас мамрю, але уж стулям ґамбы). Най Вас радує Рождество, най щестьом обсыпле Новий Рік. І – стрітме ся іщы даколи в такым вінчуваню! (пт)

W NUMERZE:

str. 2 – prezentacja numeru;
str. 3 – *Nowiny - nie nowiny, nie tylko z Łemkowyny* – z życia łemkowskiego/rusińskiego kręgu kulturowego;
str. 4 – *Z dostępnej prasy, z komentarzem i bez*;
str. 7 – *Rusnacy śpiewają pod Pieninami* (Melania Chomiak) – reportaż z festiwalu;
str. 8 – *Z występów Julii Doszny; Teatr A. Duchnowycza jest najlepszy w Słowacji* () – kr. informacje;
str. 9 – *Film „Osadne" – rusińska bomba dla świata* (Anna Kuzmiakowa);
str. 10 – *90 lat Petra Kohuta* (Redakcja) – słowo z okazji jubileuszu;
str. 11 – *70 lat Iwana Dziadyka* (Redakcja) – j.w.;
str. 12 – *Już 14. spotkanie w kole* (Ukacz Wozniak) – relacja z Koła SŁ w Legnicy; *Zespół Pieśni i Tańca „Łastiwoczka"* – informacja z okazji wydania płyty CD;
str. 13 – *Posiedzenie Światowej Rady Rusinów* (Ruthenpress/Serbia);
str. 14 – *XVII Łemkowska Jesień Twórcza – dla Antonycza* (Petro Trochanowskij) – reportaż;
str. 17 – *Dokument z tamtych lat* (pt) – XX-lecie SŁ;
str. 18 – *Minęło 40 lat od założenia Zespołu „Łemkowyna"* (pt) – refleksje;
str. 19 – *W Ameryce zmarła Maria Gulowicz – sławna agentka II Wojny Światowej* (za www.rusyn.sk);
str. 20 – *Trzmiel. Tu zostaniemy na długie lata* (Łuka Suk) – wspomnienia, cz. 6;
str. 22 – *Jesień, jesień* (Wanio Woźniak) – wiersz;
str. 23 – *Boże Narodzenie, Kolęda, Czeremchy* (Bohdan I. Antonycz) – wiersze;
str. 24 – „Z wydawniczej półki": *Zielona Ewangelia* (B.I. Antonycz) – *Trans – Antonycz, albo jak przekładać Łemka na łemkowski* (O. Duć Fajfer) – omówienie;
str. 26 – *Nie jestem temu winien; Chłopska filozofia* („Łemko" z 1913 r.) – miniatury; *Przysłowia narodów (chińskie)*; *Maksym i Kłym* – dowcipy;
str. 27 – *Wynoszenie bożonarodzeniowej choinki* (Sztefan Suchyj) – wiersz; *Miejsce na refleksje* (pt).

Na pierwszej stronie okładki: *Łemkowska chyża w Łosiu* – foto: Piotr Basałyga

Na ostatniej stronie okładki: *Cerkiew p.w. Św. Ap. Łukasza w Leszczynach*, Foto: Piotr Basałyga

„B E S I D A" - dwumiesięcznik Zarządu Głównego Stowarzyszenia Łemków • Redaguje zespół: Piotr Basałyga, Helena Duć-Fajfer, Andrzej Kopcza, Damian Trochanowski, Piotr Trochanowski – redaktor naczelny • Adres redakcji: 33-380 Krynica Zdrój, skr. p. 83; e-mail: besida@gmail.com • Kolportaż: Zarząd Główny Stowarzyszenia Łemków, 59-204 Legnica 6, ul. Zofii Kossak 6 (internetowa strona: http://www.stowarzyszenielemkow.pl) - na ten adres należy składać zamówienia na prenumeratę • cena pojedynczego egzemplarza – 3,50 zł,- plus opłata za przesyłkę. Przedpłata na prenumeratę roczną, z kosztami przesyłki - 33,00 zł. Konto: PEKAO SA o/Legnica 03 1240 1473 1111 0000 2521 9690 z dopiskiem: Na prenumeratę „Besidy"

Redakcja zastrzega sobie prawo skracania materiałów. Poglądy redakcji nie zawsze są zbieżne z poglądami autorów artykułów.